

Farmor forteller

Kirkely skole

Elin Rossehaug

Forord:

Jeg har lenge tenkt å skrive om min barndom og om stedet der jeg vokste opp.

Jeg har vært så heldig å få to flotte, kjekke og flinke sønner, som jeg er veldig stolt av. Jeg har også fått seks like flinke, flotte og kjekke barnebarn, noe som er en stor gave og glede for meg. Det er spesielt mine barnebarn jeg skriver dette for, for jeg mener nemlig at det kan ha noe å si med hensyn til ”røttene” deres. Alle trenger vi og få vite hvor vi kommer fra, hvilke gener vi har og hvorfor, i noen tilfeller, vi er som vi er.

Da jeg for et par tre år siden fikk kontakt med min lærer fra folkeskolen på Tjøme, etter mange mange år, ble dette resultatet.

Jeg hadde denne læreren bare ett år, 5. klasse 1949 – 1950, men jeg lærte mer på det ene skoleåret enn jeg noensinne senere har lært på et skoleår. Det har hatt betydning for alt jeg har lært og fremdeles lærer, i så stor grad at det har gått som en rød tråd gjennom alt jeg har lært av skolekunnskap i livet. Han, lærer Sverre Therkelsen, og ikke å forglemme hans gode snille fru Ruth, lærte meg nemlig det aller viktigste: Hvor viktig kunnskapstørst og kunnskaps glede er! Dessuten at nysgjerrighet er en drivkraft – og kan være positivt. Dette er jeg umåtelig takknemlig for.

Sverre Therkelsen var ikke bare en glimrende lærer. Han var en usedvanlig dyktig forfatter også. Han har utgitt en rekke fremragende bøker. Jeg har dem alle sammen, og de er noen av mine ”skatter”. Han har skrevet om så mangt, men ikke et ord om det året han var læreren min på Tjøme, som for meg må være det viktigste året han har levd!

Derfor må jeg ta det med i disse mine betraktninger, og han kommer til å bli nødt til å lese om det. Jeg skjelver litt ved tanken på dette. Snakk om ”å hoppe etter Wirkola”! Jeg føler meg modig som tør dette, men jeg tror faktisk det kan være viktig for etterslekten min.

Jeg er ikke hundre prosent sikker på om rekkefølgen av minnene mine er helt riktig, men alt er opplevd som beskrevet, og innenfor en alder av 13 år, sånn som jeg mener at det var.

I ærbødighet til mine etterkommere.

Elin Rossehaug.

Til: Trude, Eirik, Ragnhild, Endre, Ingrid og Solveig.

En stor takk til mine sønner, Helge Robert og Jan-Ragnar for barnebarna mine.

Elin

Hvordan var det egentlig å være meg, Elin de første 13 leveårene mine?

Jeg begynner med søndagene. De begynte med søndagsskolen klokken 10 (tante Klara var søndagsskolelærerinne). Så var det gudstjeneste klokken 11. Den slapp jeg ofte, fordi jeg gikk på søndagsskolen. Men jeg sang i kirkekoret, og da måtte jeg være med. Etter kirken var det hjem til søndagsmiddag, som, når jeg tenker på det, alltid var en eller annen form for ”stek”. Steken gjorde seg ferdig mens mor og resten av oss var i kirken, så det var nok praktisk. Ettermiddagskaffe, ofte med gjester, tror jeg, nesten var obligatorisk. Veldig ofte var det et eller annet ”møte”. (Det var så mange ”vekkelsesmøter” i tiden etter 2. verdenskrig. Hallesby, med sine ”dommedagsprekener”, tror jeg påvirket alle andre predikanter også. Det var i alle fall ganske uhyggelig.

Jeg, som er vokst opp i et meget religiøst hjem, kan det meste om ”dommedagsprofetier”. Vi hørte mer om Djevelen og Helvete enn om Gud og Jesus. Jeg husker at jeg tenkte at jeg antagelig kom til å havne i Helvete, for jeg var jo så umulig bestandig. Jeg likte ikke alle disse ”møtene”, for de var skrekkelig skumle. Men vi barn hadde ingenting å si den gangen, så det var uunngåelig. Søndager var egentlig veldig kjedelige dager, men jeg kan ikke huske at jeg kjedet meg. Det var jo noe vi skulle hele tiden. Det verste med søndagene var allikevel at mor pyntet meg så veldig, og at jeg ikke måtte skitne meg til, og så måtte jeg være så mye ”stille” hele tiden. Det var veldig vanskelig for meg. Jeg tenkte på at mor, som var utdannet sydame, og som elsket å sy kjoler til meg, måtte ha vært veldig skuffet over å ha fått ei guttejente, som helst ville ha gått i overall hvis jeg hadde fått lov. Tenk dere den rampejenta, pyntet som en dukke, med blonder, silkebånd, kapper og vaffelsøm alltid med stooore sløyfebånd i håret, i akkurat lik farge som kjolene. Mor ville så gjerne hatt en søt, beskjeden og yndig tulle. Jeg var stikk motsatt. Det er ikke rart at jeg følte at mor aldri var fornøyd med meg. Jeg gråt meg til min første ”olabukse”. Den var sort med rutet oppbrett, og den hang på meg så ofte jeg kunne, og jeg kan aldri glemme den. Mor hadde på en eller annen måte fått tak i fallskjermsilke etter krigen. Hun farget silken i mange farger og sydde kjoler i haugevis. Jeg aner ikke hvor mange kjoler jeg hadde, men det måtte ha vært mange. Alle hadde maken sløyfebånd. Helene og mange av de andre venninnene mine misunte meg dette, noe jeg ikke kunne begripe. Av ren misunnelse, tror jeg, ertet de meg med ”Haug-prinsessa”, noe jeg syntes var veldig ydmykende. Men de som prøvde å erte meg, gjorde ikke det så ofte, for jeg ga dem real juling. Jeg sloss veldig mye, og var nok ganske hissig av meg. Jeg var så flink til å slåss, at til og gutter som var eldre enn meg, var redd meg. Men selv om jeg sloss og var litt av en ramp, så var jeg utpreget rettferdig. Jeg sloss ikke bare for meg selv, men for alle som på en eller annen måte var ofre for erting, stille og beskjedne, sånn som for eksempel Robert. Det var de som, etter Bibelen, ”vendte det andre kinn til”. Jeg var nok mer ”øye for øye”-typen. Jeg sto nok øverst på lista over å finne på rampestreker, som til dels var både farlige og ”ukristelige”, men jeg var ikke slem, syntes jeg. Jeg kunne være ganske omtenkstom også. Så vidt jeg vet har ikke all galskapen min gått ut over noen, eller fått alvorlige følger for andre. Ingen fikk lov å gjøre broren min noe, for eksempel. Det straffet seg. Jeg kunne være slem

mot Robert selv, men ingen andre fikk lov til det. Sånn er det vel i de fleste familier, tenker jeg. Robert tok igjen på sin måte. Han var og er ganske lur. Han kunne erte meg på en sånn måte at jeg ikke kunne ta igjen uten å få straff av mor og far.

Jeg har alltid vært veldig glad i broren min. Han er et herlig menneske. Han er verdens snilleste og mest omsorgsfulle menneske jeg vet om til dags dato. Men alle er, og har alltid vært glad i Robert. Det fortjener han. Jeg er konstant redd for at det skal hende ham noe vondt, for det tror jeg ikke ville orke.

Da jeg var veldig liten, sånn 3 – 4 år gammel, måtte han bestandig være med å lete etter meg. Jeg var rask, og jeg stakk av så fort jeg fikk en sjanse. Mor prøvde å tjore meg i tau, med det tok ikke lange tiden å finne ut hvordan jeg skulle komme løs, og borte var jeg. Jeg må ha vært usedvanlig umulig, ettersom det er så mange historier om all galskapen min. Fremdeles, i en alder av 67 år, hender det at det dukker opp historier om alt jeg fant på av streker som barn. Det som var så bra, og som til dels har hatt betydning for at jeg i det hele tatt har overlevd, var at jeg vokste opp på en liten plass. Der visste alle hvem jeg var, og at jeg kunne finne på så mye galskap. Det var tross alt trygt, fordi alle passet på og grep inn når det var nødvendig. Man måtte lære visse ”kjøreregler”, ettersom vi bodde på en øy, og det var kort vei til sjøen. Folk ”brydde seg” på en helt annen måte enn i dag.

Noe som var veldig vanlig, tror jeg, var ”bjerkeris på blanke baken”. Jeg ble etter hvert ”ekspert” på å takle ”ris” – ikke så rart, ettersom jeg fikk rikelig av den sorten. Jeg tror jeg måtte hatt ”træler” på rumpa. Det rare er at jeg kan ikke huske at det var så forferdelig vondt. Det var mye verre for meg når Robert en gang skulle ha ris. Han var så redd og hylte lenge før riset traff rumpa. Jeg syntes det var så grusomt, og jeg kan huske en gang at jeg spurte pappa om ikke jeg kunne får ris istedenfor. Det var nemlig pappa som skulle gjøre det, etter ordre fra mor, så han slo nok ikke så hardt. Jeg husker også at jeg kunne vurdere, når jeg skulle gjøre noe jeg visste var galt, om det lønte seg. Som regel gjorde det det. I grunnen var det greit med ris. Jeg hadde aldri dårlig samvittighet, for jeg ”betalte” jo for det jeg hadde gjort og var ferdig med det. Jeg tror ikke det var noen dårlig barneoppdragelse, jeg. Da mine egne gutter var små, hadde jeg faktisk bjerkeris bak do, men jeg kan ikke huske at jeg brukte det noen gang. Kanskje mine egne gutter en gang skriver om sin barndom, og da kan det jo hende at de har en helt annen oppfatning av ”riset bak do” enn jeg har. Jeg husker i hvert fall at Jan-Ragnar en gang gjorde meg oppmerksom på at ”riset drysser, mor”, og at han spurte om han skulle hente et nytt. Det gjorde han til gangs. Gutten kom hjem med en halv liten bjerkeris, som var større enn gutten, og jeg lo så tårene rant. Det var slutten på ”riset bak do”-tiden hos oss. Men tenk – jeg som var så ”umulig” og ”en munnfull” – jeg fikk to gutter som var veldig lite ”umulige”, snarere tvert imot. Begge var og er veldig ”mulige”. Det er jo nesten ikke til å forstå. På toppen av alt har de gitt meg seks veldig ”mulige” barnebarn også. Nå hører jeg lærer Therkelsen si at jeg ikke holder meg til oppgaven, og er helt ute på viddene. Det har vært, og er, alltid et problem for meg. Alle de ”stiler” og ”sær oppgaver” jeg har skrevet i alle mine skoleår har hatt det samme problemet. Jeg greier ikke å ”fatte meg i korthet”, og jeg har lett for å lage uvesentlige krumspring. Jeg vet ikke hvor eller hvordan jeg skal slutte, heller. Men kjære lærer Therkelsen: ”Nå er jeg 67 år, så det er antageligvis ikke håp om forbedring”. Heldigvis er det ingen som MÅ lese disse skriviene mine, selv om jeg

håper noen vil, så det får stå sin prøve. Det kan jo hende at noen kjenner seg igjen, og kan ha moro av noe av det også. Det hadde i hvert fall jeg synes hadde vært gøy. Nå aner jeg ikke hva det var jeg begynte på eller hva jeg egentlig ville med dette kapitlet. Noe må det ha vært i alle fall.

Tjøme

Tjøme, en øy ytterst i Oslofjorden. Året er 1949, fire år etter annen verdenskrig. For meg som er født i 1938, var Tjøme slik den gangen:

Utbygda

Der bodde mormor og morfar, tanter, onkler og søskenbarn. Der var Verdens ende, morfars fiskebu., ”jenteisen” og ”gutteisen” i Moe-utmarka om vinteren. Der var mormors hage og

mormors ”gård”. Jeg tenkte alltid på kuene, grisen, hønene og bikubene som mormors, for jeg tror det var mormor som gjorde nesten alt der på gården. Morfar var fisker, og det var nok mer enn nok for ham å skulle tjene til livets opphold for seg og sine.

Utbygda hadde også eget bedehus. Jeg syntes ikke det var så fint som ”vårt” bedehus, som var Fredtun, og som lå tvers over veien for vårt hus.

Sundene (Sunnanne)

Det var alt nord for Grimestad på østsiden og nord for Mølledammen på vestsiden. Sundene var laaangt borte – helt dit hvor Vrengenbrua gikk, til Nøtterøy og Byen (Tønsberg).

På Nøtterøy bodde pappas skredder. Det var alt jeg den gang visste om den øya.

Ved Mølledammen bodde fru Ringe, som var ballettdanser, og som var min lærer i ballett i mange år. Det var langt å sykle frem og tilbake til Mølledammen, men jeg var veldig glad i å danse. Den eneste form for dans som ikke var ”synd”, var ballett. Så da, så!

Jeg kjente ingen barn eller andre på Sundene før jeg begynte på realskolen mange år senere, for Sundene hadde egen barneskole.

Så var det Tjøme sentrum. Den gang het det ”Kjærkebøgda” og var min ”verden”. Der vokste jeg opp. Her var kirken, Kirkely skole, offentlige kontorer som herredshuset, posthuset og banken. Her var legekontorer, tannlegen, mange butikker, Grand Hotell og Kafé, Fredtun, prestegården, Bekkevika badestrand og Baldershage sommerpensjonat – altså ”hele verden” var her.

Tjøme 2

På Tjøme var det mange sjømenn og enda flere hvalfangere. Jeg hadde et søskenbarn, Alf, som var hvalskytter en stund. Jeg tror jeg har hørt at han var Norges yngste hvalskytter til og med. En venninne, Kirsten Ottersen, hadde en far som var på ”Balaena” hvalkokeri. Når hvalfangerne kom hjem om våren, var det stor stas. Jeg tror alle hadde venner med hvalfangerfedre, og at alle fikk noe som gjevt som amerikansk tyggegummi. Jeg fikk i hvert fall av Kirsten, husker jeg.

På Fredtun var det alltid noe som skjedde, og jeg fikk med meg det meste, for jeg bodde jo tvers over veien. Stordahl og Engedal, de to blinde sangerne, var på Tjøme flere ganger. Jeg likte dem veldig godt, og har nok ikke gått glipp av noe. De sang og spilte veldig vakkert, og så fortalte de så mange morsomme historier. Det var alltid overfylt på Fredtun når de var der. Så hadde vi alle basarene, og dem var det ganske mange av gjennom året. Det var alltid gøy å gå på basar, selv om jeg aldri vant noe, bare én gang. Da vant jeg en liten plastnisse med sukkertøy inni. Den nissen, uten sukkertøy, har jeg ennå, og den blir tatt frem hver jul. Robert vant alltid veldig mye. Jeg var mektig misunnelig på ham for det. Men troen på at jeg skulle vinne, var der alltid. Når det var basar, sprang jeg frem og tilbake og tagg tiøringer hele kvelden, for å få tatt så mange lodd som mulig.

Fredtun hadde egen speidersal, hvor speidermøter ble holdt. Jeg var selvfølgelig speider. Vi hadde også YAP (Yngres avdeling for piker), hvor jeg også var med. Det var en forening innen KFUK.

Dessuten var alle juletreffester, 17. mai arrangementer osv. noe av alt som foregikk der. Til konfirmasjonen min hadde mor og far leid Fredtun til konfirmasjonsfeiringen min. Så, som dere forstår, hadde Fredtun en stor plass i barndommen min.

Prestegården hadde en helt spesiell plass i oppveksten min. Den var nesten som hjem nr. 2. Der bodde bestevenninnen min, Helene. Hun var yngst av fire søsken. Svein, som selv ble prest da han ble voksen, var min første hemmelige kjæreste. Han var så snill bestandig, og jeg vet ikke hvor mange ganger han reddet Helene og meg fra å bli tatt i rampestreker. Så var det Per. Han ble lege. Kirsten ble barnepedagog, og Helene ble barnepleier.

Helene og jeg overnattet ofte hos hverandre, hadde masse hemmeligheter og delte det meste vi hadde. Prestegården var hyggeligst når ikke prest Helland var hjemme. Han var så veldig streng, og jeg tror ikke han satte så pris på at jeg var bestevenninne med Helene. Han syntes, som så mange andre, at jeg var for rampete. Fru Helland var veldig snill, og når ikke Helland var hjemme, fikk vi lov til ganske mye. Noe som var spesielt morsomt, var å leke på loftet. Der var det så masse rart, gamle klær og mange rare hatter og sånt. Vi hadde mye moro med å kle oss ut og spille forskjellige roller. I prestegården hadde de også en slags hushjelp. For oss het hun bare "søster Benny", og først mange år senere fikk jeg greie på hvem hun egentlig var, og hvorfor hun var i prestegården. Jeg syntes det var så rart at hun var hushjelp, for når hun var i godt lag, fikk vi se og prøve alle de flotte smykkene hennes. Hun hadde også noen flotte ballkjoler som vi fikk se på. Alt dette fikk jeg ikke til å rime. Jeg spurte Helene, men jeg tror ikke hun visste mye, hun heller. Mange år senere fikk jeg stilt nysjerrigheten min. Da fortalte Helene meg at etternavnet hennes var Cappelen. Hun kom altså fra en av Norges rikeste familier. Frøken Cappelen var utdannet sykepleier, men var blitt psykisk syk. Hun måtte ha tilsyn i det store og hele, og i stedet for å havne på en institusjon, var hun kommet i prestegården hos fru Helland. I hvilken sammenheng de to familiene kjente hverandre, visste ikke Helene. "Søster Benny" var nok heller som et familiemedlem enn en hushjelp, og Hellands fikk faktisk betaling for å ta seg av henne. Det kom nok godt med, for jeg tror ikke det var særlig godt betalt å være sogneprest på lille Tjøme. De hadde fire barn, som alle skulle ha en god utdanning, noe jeg tror var veldig viktig for herr og fru Helland. Jeg tror faktisk ikke de hadde noe bedre råd enn oss, kanskje heller litt dårligere. Helene likte ikke å være prestedatter, så hvis det for eksempel hendte om sommeren at vi kom i kontakt med noen som ikke kjente oss, så måtte jeg være "prestedatter", og Helene var "datter" av rørleggeren.

Jeg bodde på Østveien. Prestegården lå på Vestveien. Vi hadde presteskogen mellom oss, og vi hadde sti gjennom skogen over presteåsen, som vi alltid brukte. Da var det ikke langt mellom oss, så vi sprang gladelig til hverandre, til alle tider. Jeg tar med et lite eksempel på hva som var "synd" og ulovlig: En flaske rosa neglelakk pluss en flaske aceton. Denne neglelakken hadde vi på deling, og ingen av oss våget å ha den hjemme. Den hadde vi gjemt under en stein oppe i presteskogen. Vi lekte "fine damer", brukte neglelakken i hemmelighet,

men vi måtte være omhyggelige med å fjerne alle spor med aceton før vi skulle hjem, ellers ville det ha blitt rabalder og lang moralpreken, noe vi hatet begge to. Moralprekener var faktisk verre enn ”ris”, syntes jeg. Helland var den som det var verst å få ”moralpreken” av, for den var både grundig og lang. HUFF!!!!

Presteskogen/-åsen var vår store lekeplass. Der bygde vi hytter. Der hadde vi våre hemmelige blomster- og bærsteder. Der fikk fantasien fullt utfolde seg. Der spilte vi teater, med mors gamle portierer som sceneteppe – og, ja, alt kunne vi gjøre der, uten innblanding av voksne. Herlig. Vi følte oss uovervinnelige.

Jeg hadde ett blomstersted hvor det blant annet var en blomst vi kalte St. Hans blomst, som var så hemmelig at ikke en gang Helene visste om den. Den lå oppe i åsen bak tante Klara og onkel Kikk. Det er rart å tenke på i dag at lærer Therkelsen var den eneste som fikk dele den hemmeligheten med meg. Det sier mye om hvor glad jeg var i denne læreren min. Han, og også fru Ruth, tror jeg, var veldig glad i naturen og friluftsliv. Han var veldig opptatt av alt i naturen, og jeg tror nok vi lærte mye mer enn vi skulle i naturfag den tiden vi hadde ham som lærer.

Det er sikkert mye annet jeg burde skrevet om her, men hensikten med det jeg har skrevet nå, er å gi dere, mine etterkommere, et bilde av hva som betydde mye for meg, og hvor innholdsrik min lille, store verden var. Jeg vil at dere som leser dette, og betyr mye for meg, skal vite dette, som nesten høres ut som et skriv fra middelalderen, men det er altså bare litt over femti år siden. Hvis dere nå leser videre, så tror jeg at i hvert fall dere, mine kjære barnebarn, vil føle at dere får dypere ”røtter”. Det er en av hensiktene mine med å gjøre dette.

Men grunnen til at jeg i det hele tatt fikk idéen til å fortelle om barndommen min, var at også lærer Therkelsen som nygift, forelsket og nyutdannet lærer minnes ”året hans på Tjøme”. Kanskje han også skal forstå at det skoleåret har vært og er så viktig for meg, og at det helt sikkert har vært slik for mine medelever også. Dette skriveriet mitt begynte med at jeg skulle skrive å takke forfatter Therkelsen for ting han har skrevet, og som har hjulpet meg mye og grepet meg veldig. Det brevet ble så langt, fordi jeg måtte forklare så mye om grunnen at jeg ga opp hele brevet. Da satt altså idéen til dette igjen. Så her er det, og det er på godt og vondt. Kjære alle som leser dette: Jeg har faktisk brukt et og et halvt år på det. Så jeg håper i hvert fall at dere skjønner at det ikke er noe ”hastverksarbeid”.

Familien

Farmor og farfar vet jeg nesten ingenting om. Jeg vet at farmor var eldst i en stor barneflokk, og at hennes mor het Justine og hennes far Karl. De var visstnok ganske fattige og bodde i en liten hytte med jordgulv i skogen mellom Haug og Sandbekk.

Farfar kom fra Sverige til Tjøme, men om han opprinnelig var fra Sverige, vet jeg ikke. Jeg er blitt fortalt så mange underlige historier om den delen av familien, men jeg vet ikke hvor sanne de er.

Mormor kom fra Ed i Sverige. Opprinnelig var hun datter av en storbonde der. Han kausjonerte for noen, og måtte gå fra den gården da det gikk galt. Han kjøpte en ny, mye

mindre gård på samme sted etterpå. Mormor kom til Hvaler i Østfold rett etter at hun var konfirmert. Hun hadde huspost, men hun hadde det veldig vondt der. Hun hadde fem kroner måneden i lønn, og fikk nesten ikke mat. Alt dette har tante Tordis fortalt meg.

Morfar var fra Onsø i Østfold. Hans mor het Frederika, og hans far het Anders. Tante Tordis har fortalt meg at han var 2. styrmann. Han seilte i utenriksfart. Etter et dramatisk forlis utenfor norskekysten, på vei til England, hvor han var den som gjorde mest for å redde elleve av mannskapet, tror jeg han sluttet som sjømann. Jeg kan i hvert fall ikke huske noe annet enn at han var fisker.

Hvordan han og mormor traff hverandre, vet jeg ikke, men de giftet seg og bosatte seg på Hvaler. Til Tjøme kom de flere år og barn senere. Der kjøpte de gården på Moe. De fikk mange barn, men mistet tre stykker i "Spanskesyken". Mor var elleve år da de kom til Tjøme. Hun er født i februar 1913, det året da kvinner fikk stemmerett i Norge.

Far er født på Tjøme, nærmere bestemt i "Kjærkebøgda". Han er født i januar 1910. Han hadde to søsken – onkel Henry, som var eldst og tante Frida, som var yngst.

Onkel Henry giftet seg med mors søster, tante Tordis, og far giftet seg med mor. Tante Frida giftet seg med en mann fra Sandefjord og flyttet dit før jeg ble født. Tante Frida og hennes mann, onkel Henry hadde tre barn – Rolf, som er like gammel som meg, Arne og Else. Alle disse så vi bare hver sommer. Da kom de på sommerferie til farmor og farfar og bodde på "Bua". På "Bua" sto det bare en tøyrolle det meste av året, men om sommeren måtte den dele plass med provisoriske senger, for å gi soveplasser til familien fra Sandefjord. Den rulla brukte mor til å rulle sengetøy og duker på, og jeg hadde jobben med å dra sveiva på rulla. Det var en fryktelig kjedelig jobb, men det var, ved siden av å vaske opp det eneste jeg kunne av husarbeid da jeg som 18-åring, nygift og gravid skulle være husmor. Det var forferdelig at ikke mor hadde lært meg noe mer, for det ble mye prøving og feiling og mange tårer en lang stund. Men det ble da en slags husmor utav meg også, med tid og stunder.

Mors søsken giftet seg alle etter hvert, og fem av dem, med ektefeller og barn, bosatte seg på Tjøme. En av brødrene til mor, onkel Johan, giftet seg med tante Aslaug, som var fra Fåberg. En stund bodde de, deres eldste sønn, Kåre, og datter, Alfhild, i andre etasje hos oss. De bodde også en stund på Treidene på Tjøme. Alt dette må ha vært under krigen eller rett etter krigen. Etter dette bodde de lenge på tante Aslaugs hjemsted. De flyttet vel ikke tilbake til Tjøme for godt, før de arvet huset etter mormor og morfar. Deres yngste sønn heter Edgar. Jeg vet ikke hvor han er født, men han er mye yngre enn sine eldre søsken. I dag er det sønnen Kåre som bor på Moe. En av brødrene hennes, onkel Alvik, emigrerte til Australia, hvor han giftet seg med tante Isabel og fikk en datter. Hun er altså min kusine, heter Helen og er gift med George. De har fem barn, en hærs-kare barnebarn og oldebarn. Det rare er at deres datter, Lesley, i dag er gift med Reidar og bosatt på Tjøme. Så på en slags måte er onkel Alvik kommet tilbake. Jeg skulle ønske at mormor hadde fått oppleve det. Det må ha vært fryktelig å "miste" på en måte sin sønn da han var 22 år gammel. Hun hadde jo en sønn som var i live. Men hun og morfar hadde også en svigerdatter og et barnebarn som de aldri fikk bli kjent med. Det må ha vært fryktelig tungt for dem.

Mor og far giftet seg 9. juni 1934, og min bror ble født 19.mars 1935. Da bodde de på Ormelet. Jeg er født 26. april 1938. Da hadde vi akkurat flyttet inn i eget, nytt hus, ved siden av farmor og farfar.

Ettersom tante Tordis og mor var søstre og far og onkel Henry brødre, ble tante og onkels barn, Reidar og Rigmor, mer som en slags søsken enn søskenbarn for Robert og meg. Vi hadde felles besteforeldre på begge sider og felles tanter og onkler.

Min kjære bror, Robert, er gift med Liv. De har fire barn sammen – Rita, Vidar, Nina og Magne. Vidar, Nina og Magne bor med sine egne familier på Tjøme, til stor glede for Robert og Liv. Jeg kan ikke annet enn å misunne dem litt for at de har sine barn og barnebarn så nær. Selv om ikke Rita bor på Tjøme, så bor hun ikke lenger unna enn i Tønsberg.

Så er det meg, da.

Jeg giftet meg 8.9.1956 med Sten Boland fra Tysnes i Hordaland. Helge Robert ble født 14.3.1957. Jan-Ragnar ble født 23.10.1961. Jeg skilte meg i 1978.

Jeg giftet meg igjen 3.12.1982 med Magne Rossehaug og bor nå i Haugesund, hvor Magne ble født 21.10.1939. Jeg trives veldig godt i Haugesund med min elskede Magne. Det eneste jeg kunne ha ønsket, var at jeg hadde hatt mine sønner og mine barnebarn i nærheten, men vi får jo besøk en gang imellom, og vi har heldigvis telefonen.

Helge Robert bor på Tysnes med sin kone Helga og en datter og to sønner – Trude, Eirik og Endre.

Jan-Ragnar er skilt fra Kristin. Han bor i Kristiansund sammen med sin eldste datter Ragnhild. Hans to yngre døtre – Ingrid og Solveig – bor hos sin mor på Løten i Hedemark.

Begge mine sønner er meg dyktige, selvstendig næringsdrivende.

Barnebarna mine er i skrivende stund i alderen fra 22 til 12 år – Trude (22), Eirik (18), Ragnhild (17), Endre (16), Ingrid (14) og minstejenta Solveig (12 år). Du verden hvor rik jeg er.

Naboer og venner

Klara og Edvard Hansen Bøe, for oss barn bare tante Klara og onkel Kikk. (Jeg vet ikke hvor ”onkel Kikk” kom fra, det bare var sånn. De bodde omtrent tvers over veien fra oss. De hadde ikke egne barn, men de hadde en fosterdatter som het Dagmar. Henne kalte jeg alltid for tante Dagmar, og hun var yndlingsfilletanten min. Hun var sykepleier og var bare hjemme på Tjøme i ferier. Hun giftet seg ”godt voksen”, som vi sier, med en skilt mann. Han ble automatisk onkel Asle. Han hadde en datter som het Annevi. Henne ble jeg kjent med ganske fort. Dere vil høre mer om henne siden. Hun bodde ikke sammen med onkel Asle, men var ofte på besøk hos ham. Annevi bodde i Oslo sammen med sin mor og stefar. Hos tante Klara og onkel Kikk bodde moren til onkel Kikk, i andre etasje. Jeg vet ikke hva hun

egentlig het, for vi kalte henne bare for ”Ossa”. Hun hadde vært jordmor på Tjøme. Vi var veldig glad i Ossa og var der ofte og fikk ”sukkerklump”. Ossa var bestandig barnevakt for Robert og meg når mor og far skulle bort.

Ossa var veldig gammel, og hun døde da jeg var ganske liten. Jeg kan tanke meg at det måtte ha vært da jeg var seks år gammel, altså i 1944. Jeg fikk lov til å se henne etter at hun var død og lå i en fin silkefôret kiste i finstuen hos tante Klara. Det var det første døde menneske jeg så, og jeg syntes hun var så vakker. Selvfølgelig sørget jeg over henne, men alle sa at alle må dø når de blir så gamle. Det var det ingenting å gjøre med. Det bare var sånn.

Smed Larsen var en annen nabo som betydde mye for meg. Han bodde et par hundre meter, gjennom et lite skogholt, nord for oss. Der bodde han i det jeg antar var Tjømes minste hus – med et lite kjøkken, en liten stue og et bitte lite kammers. Det var alt. Hele huset var ikke større enn stua vår. Det gikk en bratt steintrapp opp til inngangsdøra hans. Den hadde ikke noe rekkverk, og han pleide å dette ned den når han var full. Merkelig nok tror jeg aldri han ble alvorlig såret, men han ropte på pappa når det hendte. Pappa måtte springe bort og hjelpe ham gang på gang, for han greide ikke å komme seg opp selv. Rett nedenfor huset hans, ved veien, lå smia hans. Det var morsomt i smia, syntes jeg, og det var spennende å se på når han skodde hester. Han drakk mye øl, og når mor eller far så at hest og vogn med svirebrødre var på vei til ham, ja, da var det strengt forbudt for meg å gå dit.

Smelarsen (for oss barn var det ikke smed Larsen – for oss var selve navnet hans Smelarsen) var veldig glad i barn og hadde alltid tid for oss. Han hadde stor hage, med epler, plommer og moreller. Alt sammen – ”det beste i verden” – og det var vi barna som skulle ha alt sammen. Men vi fikk ikke lov til å røre noen ting før det var modent og Smelarsen ga tillatelse. Å, det var herlig. Merkelig nok, jeg gikk aldri dit på ”slang”, enda ”slang” var en av ynglingsrampestrekene jeg var ivrig tilhenger av. Selvfølgelig hadde jeg mange andre naboer også, men jeg kan ikke fortelle om alt, heller.

Venner hadde jeg mange av, både jenter og gutter, hver til sin bruk. Bestevenninnen min, Helene, som altså var yngste barnet i prestegården, hvor det var to gutter og to jenter. Helene og jeg hang sammen som erteris og var temmelig rampete begge to. Jeg var nok verst, for jeg hadde en ypperlig fantasi og var ikke redd for noe som helst, unntatt mus. Jeg er fremdeles hysterisk redd for mus og tåler ikke engang å se dem på TV. Dette har jeg vært og er jeg veldig flau for. Det er jo helt idiotisk. En mus kan jo aldri få gjort meg noe vondt. Jeg var livredd for at noen skulle få greie på denne fobien min, for da ville den ha blitt brukt fo alt hva den var verd. Heldigvis greide jeg å holde dette skjult helt til jeg ble voksen. Helene var en veldig god venninne, og hun var med på alt. Vi overnattet ofte hos hverandre. Det var gøy.

Andre venninner var Letten, Ella, Kirsten, Turid Olsen, Bjørg Jørgensen og Anne-Berit. Dette var noen av jentevennene mine. Helene, Letten, Ella og jeg kom fra såkalte kristne hjem. De andre kom fra verdslige hjem. Mest kristent var det hos Helene og meg. Det var jo forståelig angående Helene, for faren hennes var jo Presten. Hos Helene og meg var nesten alt som var morsomt synd eller syndefullt. For eksempel: Ella og Letten fikk gå på kino. Det fikk ikke vi. Det var mye sånt, og det var det veldig vanskelig å forstå. Noen forklaring fikk vi heller ikke. Det bare var sånn. Når jeg spurte fikk jeg alltid til svar at ”her i huset er det vi

(mor og far) som bestemmer”. Dans var synd, unntatt ballettdansing. Det var kunst. Vanlig kortstokk var syndefullt å ha i huset til og med, og da sier det selv at å bruke den var veldig synd. Jeg syntes spesielt dette med kortstokk og bruk av saks om søndagene var noe tull. Jeg trodde det var Gud og Jesus som bestemte var synd eller ikke, og så vidt jeg visste, var ingen av delene engang oppfunnet da Jesus levde. Jeg husker jeg hadde mange tanker rundt dette. Jeg misunte de av mine venninner som kom fra såkalte verdslige hjem, for der var det ingenting som var synd. Tenk så lett de hadde det.

Jeg fikk jo flere venner etter at jeg begynte på skole, blant dem spesielt Ingri og Bjørg Landgraff. Men Ingri bodde på Ormelet, og Bjørg L. bodde på Brøtsø, så dem var det ikke vanlig å leke med hver dag. Turid, min kusine, var jeg også mye sammen med. Hun var bare ett år yngre enn meg, men hun bodde i Havna, så det var mest når vi var hos mormor og morfar at vi var sammen. Jeg måtte ha noen guttevenner også, for det var så mye spennende gutter kunne gjøre. Det ville jeg være med på. Jeg syntes det var veldig moro for eksempel å bygge hytter opp i presteskogen, og det var de fleste jentene ubrukelige til. Jeg har også alltid vært veldig glad i Reidar. Han var og er nesten som en bror for meg, og vi fant på mye rart sammen. Hans venner ble også mine venner. Danske-Per, Einar, Magnus og Helge O. var egentlig Roberts venner, men jeg greide å snike meg inne der også enkelt ganger. Dette var litt om naboer og venner i min barndom.

Mange er borte nå. Pappa døde allerede i 1958 og ble bare 48 år. Han døde av hjerteinfarkt, noe som ikke er uvanlig for en som hadde så sterkt diabetes 1 som min pappa hadde. Hans bror, onkel Henry, døde også før han var 50 år. Han døde av kreft året før min pappa døde. Mamma døde av kreft dagen før sin 86-års dag i 1999.

1940 – 1945. 2. verdenskrig

Jeg var bare 2 år – nesten, da – for krigen brøt ut i Norge 9. april 1940. Det vil si jeg fylte 2 år 26. april.

Jeg er ikke sikker på hvor mye jeg egentlig husker fra krigen. Det er så mye som er fortalt så mange ganger at jeg tror jeg husker det. Men noe husker jeg med sikkerhet – fly som fløy så lavt at vi kunne se detaljer på flyet. Det var veldig skummelt som så mye annet som var skummelt under krigen. Jeg husker bombingene av Vallø, fordi det ”regnet” små avlange sølvpapirstrimler over øya, og jeg husker at jeg gikk og plukket dem opp. Jeg husker også tyske soldater som stadig marsjerte forbi hos oss, og som alltid sang, syntes jeg – dessuten russerfangeleiren på ”Arbeideren” på Ormelet. Det var nemlig sånn at vi små barn fikk gi fangene matpakker. Det vikk ikke de voksne. Russerfangene var veldig takknemlige for dette, og de ga oss ting som de laget selv av det de fikk tak i. Spesielt var de flotte fuglene av høvelspon som de ga oss. De var rene kunstverk, og jeg skulle ønske at noen av dem var bevart, som et minne. De menige tyske soldatene var snille mot oss barn, så selv om det var forbudt å snakke, eller ta imot noe av tyskerne, så gjorde vi det allikevel. Jeg husker at vi fikk små, små sjokoladebiter som var pakket i hvitt papir, og som vi syntes var kjempegodt, selvfølgelig. Sukkertøy fikk vi også. Det var jo veldig lite ”godterier” vi fikk den gang. Det fantes absolutt ikke å få kjøpt, så vi tok gladelig imot, neide og takket. Faktisk, det første

tyske ordet jeg lærte, var ”danke”. Det var vel ikke så rart at disse, som sikkert mange, ikke likte å være soldater, men som var nødt, og som kanskje hadde både koner og barn selv hjemme i Tyskland, og av lengsel etter sine likte å snakke med og også gi noe av sitt eget ”godteri” til oss småbarn.

En ting som hendte meg da jeg var fem år, husker jeg som om det skulle ha hendt i går. Jeg skulle på St. Olavs hospital. Jeg skulle ”ta mandlene”. Jeg syntes det var spennende. Jeg husker til og med at jeg fikk en slags maske over ansiktet og at inne i hodet mitt begynte en grammofonplate å snurre, fortere og fortere, helt til alt ble svart. Da jeg våknet opp etter narkosen, trodde jeg at jeg var kommet til himmelen. Jeg lå i en hvit sprinkelseng, med hvitt sengetøy, og ved siden av meg satt det en ”engel”, helt i hvitt. Det var bare ansiktet som var synlig, og hun var veldig pen, akkurat sånn som jeg hadde forestilt meg at en engel så ut. Det eneste som manglet, var vingene. Det var selvfølgelig en nonne. Det var jo et katolsk sykehus. Altså, hun satt og holdt meg i handa med den ene handa og strøk meg over håret med den andre. Dessuten var det fem andre hvite sprinkelsenger med barn i. Vegger og tak var også helt hvite. Det var ikke rart at jeg trodde jeg var kommet til himmelen. Jeg kan ikke huske at jeg hadde noe vondt av betydning. Vi var altså seks små jenter på ett rom, og ingen av dem var særlig syke, ikke som jeg kan huske i hvert fall. Jeg hadde aldri sett så mye leker før. Det var masse dukker, dukkevogner, dukkeklær, dukkeserviser, ja, stort sett haugevis med dukkegreier. Jeg var ikke en jente som syntes det var noe særlig med dukkegreier. For en liten stund kunne det være greit, men jeg kunne ikke forstå at de andre jentene kunne sitte i timevis for å kle av og på og legge og ta opp igjen, lissommate dem og sånt. Men jeg ville jo leke, jeg også. Jeg fikk en av mine ”gode” idéer. Når mor var helt oppgitt over meg og ikke visste hva hun skulle gjøre med meg, så fortalte hun meg om barnehjem. Det virket. Jeg prøvde å være ”snill”, men det varte nok aldri lenge, vil jeg tro. Her på sykehuset, her ville jeg også leke, men selvfølgelig på min egen måte. Ettersom det var så masse dukker der laget jeg ”barnehjem”. Jeg var selvfølgelig bestyrerinne på det hjemmet. De dukkene må ha vært utrolig slitesterke. Det måtte de ha vært, ettersom de ”overlevde” min form for barneoppdragelse. Men, uansett, det var ganske populært blant de andre jentene også, og vi hadde det morsomt. Det var en grunn til at jeg, den eneste gangen i mitt liv, syntes det var gøy og flott å være på sykehus: Vi fikk EGGEDOSIS HVER DAG I EN UKE. Det var det reneste under. Under krigen var det veldig sjelden at vi fikk eggedosis. Jeg tror ikke det var mer enn et par tre ganger i året. Da uke på sykehuset var over og pappa kom for å hente meg, ja, da ville jeg ikke være med hjem. Pappa hadde med flere ark med papirdukker med klær til, som kunne klippes ut. Det var en form for dukkelek som jeg likte. Jeg kunne tegne, fargelegge og lage egne klær og ting til dem. Det var det som var morsomt. Pappa sa at hvis jeg ikke ville være med, så fikk jeg dem ikke. Jeg ble selvfølgelig med, og det uten noe bråk. På veien gjennom byen til bussholdeplassen gikk flyalarmen. Det var dramatisk. Vi måtte gå i nærmeste tilfluktsrom til ”faren over”-signalet gikk. Det var spennende. Jeg kan ikke huske at jeg var redd. Jeg var jo sammen med pappa. Ingenting var farlig for meg når jeg bare var sammen med pappa. Da vi omsider kom hjem, hadde mamma laget ”småsuppe”. Det var noe av det beste jeg visste, og jeg følte at alle var glade for at jeg var hjemme igjen. Det var deilig. Det er litt rart at jeg husker dette så klart og detaljert etter så mange år, men det gjør jeg altså.

Fra krigens dager husker jeg bare mange "biter", men at det var to slags folk, utenom "kristne" og "verdslige" under krigen, det husker jeg i hvert fall. Det var nazister, quislinger eller landssvikere (det var mange navn på disse folkene). Dette var de som "holdt med" tyskerne. De andre, som det var mange, mange flere av, de het "jøssinger". Det var de som hatet tyskerne. Mor og far hørte til jøssingene. Det var veldig bra, men det var en bakside med dette også. Ingenting jeg fikk høre eller se måtte komme "utenfor veggene". Vi lærte tidlig hva som var farlig å si, og hva som det ikke gjorde noe å snakke om. Nazistene, jeg husker ikke hvem de var nå, men det var noen som jeg ikke behøvde å neie til. Det var rart, for jeg lærte jo at jeg skulle neie til alle voksne. Far drev med hemmelige, ulovlige ting som for eksempel formidling av nyheter fra London. Vi barn visste jo ingenting om dette før etter krigen, men at det var mye hemmeligheter og hysj-hysj ting blant de voksne, det fornemmet vi selvfølgelig. På tross av at vi manglet det meste, så sultet vi aldri. Heldigvis var morfar fisker, og vi fikk nok mye fisk av ham. Mamma var flink til å dyrke grønnsaker og poteter, og pappa dyrket tobakksplanter. Det var ingen som hadde gressplen eller blomsterbed under krigen. Alt vi eide av jord måtte brukes til "livets opphold". Mor og vi barna var flittige bærplukkere om sommeren og høsten, og mor var flink til å ta vare på alt som kunne spises. Dessuten hadde vi Rød gård. Det var forfatter Alf Larsen som eide gården, men det var familien Lysgård som forpaktet den. Der var mor veldig flink til å hjelpe til med gårdsarbeid, som for eksempel å ta opp poteter hver høst. Jeg var bestandig med mor, for der fikk vi mat både når vi var der og til å ha med hjem. Jeg tror mammas "lønn" var mat og melk. Jeg var veldig glad i fru Lysgård. Hun var så snill og puttet alltid noe godt i meg. Dessuten elsket jeg å være med i fjøset, noe mamma ikke likte, for da luktet det fjøs av meg. Vi hentet melk og fløte hos Lysgård lenge etter krigen også, og jeg hentet nesten alltid melken, for jeg likte så godt å være der.

Krigen tok jo slutt etter fem år, og da brøt FREDEN ut.

Og så kom FREDEN.

Ja, freden kom, og vi fikk en ny tidsregning. Det var før krigen, under krigen og etter krigen.

Men altså – FREDEN kom 8. Mai 1945. Å, for en dag. Jeg kan antageligvis ikke greie å formidler den fantastiske dagen sånn at dere, men barnebarn, helt kan begripe. Den var så underlig og så uvirkelig på en måte. Alle lo, sang, jublet og snakket hele tiden. Den dagen var allting tillatt. Ingenting var ulovlig eller synd. Mor hadde spart egg og sukker til akkurat den dagen, og vi fikk spise så mye eggedosis som vi bare klarte. Mor hadde gjemt mye annet godt også til den dagen. Jeg tror mor og far aldri hadde tvilt på at vi skulle vinne krigen, og at freden var noe de hadde ventet på i alle de fem årene som det var krig.

Pappa var på loftet og hentet ned mange norske flagg. Jeg var veldig stolt, for jeg hadde det største flagget, som var festet på en flott stang med et femkantet spyd på toppen. Vi sang "Ja, vi elsker", "Kongesangen" og alle andre norske sanger som hadde vært forbudt under krigen, men som mor og far hadde lært oss i hemmelighet.

Alle som opplevde den dagen kan aldri glemme den. Ren lykke vet jeg hva er, fordi jeg opplevde 8. mai 1945.

Jeg husker den dagen vi fikk radioen vår tilbake – en radio som jeg ikke engang visste at vi eide. Alle radioer på Tjøme hadde vært innelåst og bevoktet av tyskerne på Fredtun under hele krigen. Radio var en voksengreie, og alle unger på min alder og yngre visste ikke hva det var engang. Det var allikevel spennende da vi hentet vår. Det var rart å høre snakk og musikk fra den ganske pene kassa. Men som sagt, det var en voksengreie. Vi barn fikk ikke lov å røre den, og den ble bare satt på når den skulle ”lyttes” til. Det var visst mest nyheter, andakter og sånt. Det eneste for oss var barnetimen med ”onkel” Lauritz hver lørdag. Det gledet vi oss til hele uken, for da fikk vi rødbrus eller kakao og godter eller kaker. Herlig. Alltid nybadet. Jeg synes jeg er heldig som har hatt en god, trygg og fin barndom.

Telefonen, ja. Det var også en voksengreie på en måte. Jeg tror ikke det kunne være mer enn 5 – 600 telefoner på Tjøme rett etter krigen. Vi hadde antageligvis telefon fordi pappa hadde rørleggerforretning. Farfar og farmor, som bodde ved siden av oss, hadde en telefon i gangen. Det var et apparat på veggen som de måtte bruke ved hjelp av en ”skifter” når de skulle bruke sin telefon. Vi hadde antageligvis telefon fordi pappa hadde rørleggerforretning. Farfar og farmor, som bodde ved siden av oss, hadde en telefon i gangen. Det var et apparat på veggen, som de måtte bruke ved hjelp av en ”skifter” når de skulle bruke sin telefon. Vi barn måtte alltid spørre hvis vi skulle bruke telefonen. Jeg tror ikke det var ofte, for vi visste at damene på ”sentralen” kunne høre alt vi sa, og vi hadde like mange hemmeligheter den gangen som barn og unge har i dag. Damene på ”sentralen” visste alt og hadde den store oversikten over alt som skjedde på Tjøme. Hvis vi ringte til noen som ikke var hjemme, så visste damene alltid hvor de var, og jeg tror også de visste hvorfor de var der. Vi ungene sprang heller til hverandre når det var noe vi ville. Vi var lykkelige barn, vi som vokste opp etter krigen. Det var jo så mye nytt for oss. Den sosiale omgangen, og alt som plutselig kunne gjøres igjen, var påfallende, i hvert fall for meg, som ikke kunne huske hvordan det hadde vært før krigen.

Jeg husker til og med den første negeren jeg så. Han var ”gasser” og kom fra Madagaskar. Jeg hadde gått i barnemisjonen omtrent fra jeg ble født, tror jeg. Fru Normann var sjefen der. Hennes datter, frk. Normann (tantan til Ella Stenli) var misjonær på Madagaskar, og det var hun som hadde tatt ham med til Norge da hun kom hjem på ferie. Han, ”gasseren”, sang så pent, og han sang for oss på en barnemisjonsdag i Tønsberg. Det var mange barnemisjoner, samlet en gang i året, i Tønsberg, og der var jeg alltid med. Madagaskar kunne jeg alt om, syntes jeg. Det var der alle hedningene, som var blitt kristne, bodde, og hovedstaden het Tananarive (et morsomt ord å si, syntes jeg). Alt jeg kunne om Madagaskar, lærte jeg gjennom Madagaskar-spillet, som fru Normann hadde. Det var et kunnskapsspill og veldig morsomt. Vi lagde masse ting på barnemisjonen, og vi hadde basar en gang i året, på Fredtun. Pengene vi fikk inn, gikk til misjonsarbeidet på Madagaskar. Det syntes jeg var veldig flott.

Jeg trodde alt skulle bli forandret etter at krigen var slutt. Jeg visste selvfølgelig ikke hvordan. Jeg hadde jo hørt at alt var så annerledes før krigen. Da kunne visst alt kjøpes, bare en hadde penger. Alt var visst tillatt også. Alle kunne si og mene åpenlyst hva de ville. Ingenting var farlig og sånt noe. Under krigen måtte alle være forsiktige med hva de sa og hva de gjorde. Jeg vet ikke hva jeg hadde ventet meg, men det tok mange år etter krigen, med rasjoneringskort på alt mulig. Jeg kan huske at nede på kolonialhandelen, hos Kristoffersen, der vi handlet dagligvarer, hang det en klase med bananer i papp. Den hadde hengt der så

lenge jeg kunne huske. Mor sa at de hadde hatt ordentlige bananer før krigen, og at det var veldig godt. Jeg gledet meg til at vi skulle få ordentlige bananer på Tjøme, men det kom ingen bananer på lenge, lenge.

MEN pappa hadde familie i Sverige, ”tante Ruth”, som vi skulle kalle henne, og hennes mann. Jeg husker ikke hva han het, men de kom på ferie til oss første fredssommeren, og de hadde med seg mye godt. Jeg fikk smake min første banan. Det var en skuffelse til å begynne med, for jeg visste ikke at bananen måtte skrelles først, så jeg tok en stor bit av både skall og innmat, og det var ikke noe godt. De voksne hadde glemt å fortelle meg at den måtte skrelles, og de lo godt av meg. Det var fryktelig flaut. Men bananen var kjempegod, den, bare jeg fikk av skallet. De hadde andre godterier til oss også. Spesielt husker jeg lakrissigaretterne, som lå i en ordentlig sigaretteske.

Vi hadde familie i Amerika også. Det var farmor søster, tante Marentze, (som av en eller annen merkelig grunn het Agnes i Amerika).

Men altså, tante Marentze og hennes datter Lillian sendte pakker til oss. Ettersom Lillian var litt eldre enn meg, så var det alltid jeg som fikk mest, for jeg arvet klær etter Lillian. Det var alltid en festdag de gangene vi fikk ”amerikapakke”. Det var spennende. Jeg tror det var da jeg begynte å tenke på hva jeg hadde på meg. Aller best husker jeg en nydelig grønn ballkjole. Den var i grønn silke og med lysegrønn organza, med små hvite sløyfer på, utenpå. Den var det flotteste jeg hadde sett, og jeg var sikker på at ikke engang prinsessene på slottet i Oslo hadde noen kjoler som var finere. Det som var litt ille, var jo at det ikke fantes noe som het ball på Tjøme, sånn at jeg kunne få brukt den. Men noen år etter brukte jeg den på et karneval, hvor jeg var Askepott. Jeg har aldri senere i livet følt meg så flott som den gangen. Det hører med til historien at jeg gikk på karneval ulovlig. Jeg fikk smuglet kjolen opp til Smelarsen, og der fikk jeg lov til å kle meg og pynte meg. Han fortalte aldri noe til mine foreldre, men selvfølgelig ble det oppdaget, og straffen uteble ikke. Straff, ja – den verste straffen jeg noen gang har fått, var da jeg ikke fikk straff i det hele tatt. Det er også den gangen som jeg gjorde så mye syndig og ulovlig som mulig. ”Arbeider’n” på Ormelet var et ”syndig” sted. Der var det masse verdslig underholdning, som dans, revyer og bygdekino. Det var mye fyll og fest der, og det var ulovlig i det hele tatt å komme nær den ”gudløse” plassen. Jeg var ti år, og jeg hadde fått greie på at bygdekinoen skulle komme med filmen om Pippi Langstrømpe. Jeg syntes absolutt ”alle” skulle se den filmen, unntatt jeg. Jeg stjal to kroner fra vinduskarmen på kjøkkenet til mor og gikk på kino. Jeg visste at jeg hadde gjort noe forferdelig galt. Det aller verste var at jeg hadde stjålet. Det var stor synd, det. Så jeg regnet med en formidabel straff etterpå. Men jeg bare MÅTTE se den filmen. Da jeg kom hjem, var jeg forberedt på en grusom straff, men det som hendte, var at det ikke ble nevnt med ett ord, og alle lot som de ikke visste noe. Jeg var i hvert fall sikker på at de visste om det. Kvelden kom, og jeg gikk til sengs, men det var umulig å sove. Jeg hadde så dårlig samvittighet at jeg ikke trodde jeg kunne overleve. Etter mange tårer og en evighet, syntes jeg, greide jeg ikke mer og ropte på mamma og pappa. Jeg måtte tilstå. Det gjorde jeg til gagns og med mange tårer. Jeg formelig tagg om straff, men mor og far hadde nok forstått at jeg hadde hatt det fælt nok. Tenk, de bar tilga meg, men sa at jeg måtte be Jesus om forlatelse også, for jeg hadde jo syndet fryktelig. Jeg gjorde selvfølgelig alt de sa, og verden var på rett

kjøl igjen. Dette er den verste straffen jeg har fått i mitt liv, og jeg har siden aldri stjålet noe som helst i mitt liv – så vidt jeg vet, i hvert fall. Så ”straffen” var effektiv, den.

Dette blir visst et litt merkelig kapittel, dette, men det er jo sånn jeg er.

DET VAR TO SORTER MENNESKER på Tjøme da jeg vokste opp – de kristne og de verdslige. Vi hørte til de kristne. Jeg hadde ikke noe valg, for jeg bare var kristen. Men så var det noe annet også, rett etter krigen. Det var quislingene, nazistene, eller som de også ble kalt – landssvikere. Det var noen som til og med måtte i fengsel for at de hadde holdt med tyskerne under krigen. Jeg visste om noen barn som hadde slike foreldre. Jeg syntes så synd på dem, for de hadde jo ikke gjort noe galt men de ble jo straffet, de også. De ble utestengt fra andre. Det var ikke vi barn som bestemte dette. Det var det de voksne som gjorde. De voksne var så fulle av hat til landssvikerne at de ikke kunne tenke fornuftig, tror jeg. Men dette hatet smittet over på oss også, og vi var vel redde for å bli utestengt selv hvis vi gjorde noe med det, men fryktelig urettferdig var det. Så var det noen som hadde vært ”tyskertøser”. Tyskertøser var unge jenter som hadde vært kjærester med tyske soldater under krigen. Disse jentene klippet de håret av !!!!

Jeg visste bare om én. Hun bodde ikke så langt fra mormor og morfar, og hun fikk en liten nydelig tulle med en tysk soldat. Denne lille uskyldige, vakre tulla, som ikke kunne være mer enn to år da krigen sluttet, fikk stempelet ”tyskerunge”. Jeg syntes den gang, som i dag, at det er grusomt hvordan mennesker kan være mot hverandre. Den lille jenta kunne jo ikke dømmes for noe hennes mor og far hadde gjort. Men så urettferdig er altså livet. Jeg husker i hvert fall hvor glad jeg var for at hele familien min på alle sider hadde vært ”jøssinger”, og at jeg ikke var ”tyskerunge”. JEG HUSKER OGSÅ DA TYSKERNE BLE KJØRT BORT FRA ØYA I STORE LASTEBILER. Da jublet alle, store som små. Det var godt å få tilbake øya vår.

Det var noen som tyskerne hadde tatt husene fra, og som fikk dem tilbake nå. De fleste av disse var veldig ramponerte. Min venninne Letten fikk tilbake et hus som nesten måtte renoveres fra grunnen av før de kunne flytte inn i det.

Men verden, Tjøme og jeg gikk videre inn i fremtiden.

Jeg begynner på skolen

Jeg begynte i 1. klasse høsten 1945. Jeg gledet meg veldig til å begynne på skolen. Jeg var også veldig stolt av at jeg både kunne skrive og lese da jeg skulle starte på skolen. Faktisk kunne jeg lese og skrive da jeg var 6 år, og jeg kan huske at mor og jeg prøvde om jeg kunne få begynne på skolen allerede da jeg var 6 år. Det fikk jeg ikke. Det var en lærerinne som het fru Dyblie som skulle hatt første klasse da, og hun sa plent NEI. Jeg fikk fru Jakobsen til lærerinne da jeg begynte på skolen. Hun var veldig snill, og etter at jeg fikk høre at fru Dyblie var veldig streng, og ikke noe snill, var jeg glad for at jeg hadde måttet vente. Timene ble litt kjedelige for meg det første året, for jeg syntes ikke jeg lærte noe jeg ikke kunne fra før. Allikevel var det morsomt å gå på skolen. Friminutt, matpakke, ransel, nye bøker, tom fiskebolleboks (vi fikk suppe, ertesuppe eller havresuppe på skolen) og skje. Vi måtte ta en

skje tran hver dag, noe som veldig mange syntes var fælt. Jeg likte tran den gangen, så for meg var det greit. Hvorfor jeg likte tran den gangen, vet jeg ikke, for nå synes jeg tran er grusomt vondt. Kanskje det hadde noe å gjøre med at kroppen min hadde fått for lite fett under krigen. Jeg vet ikke. Friminuttene var veldig morsomme. Vi satt på brønntaket og byttet ”glans” (glansbilder). Vi hoppet tau, hoppet paradis, spilte ball og hadde det alltid morsomt. Kirkely skole var egentlig to hus med en gårds plass mellom: ”Lilleskolen”, hvor vi gikk fra første klasse til og med fjerde klasse og ”storskolen”, hvor vi gikk fra femte til syvende klasse. ”Storskolen” hadde skolesletta, tvers over veien, hvor de store barna var i sine friminutter. Sletta ble brukt av alle barn i ”Kjærkebøgda”, men i skoletiden var det altså storskolebarna som ”eide” den. Jeg har alltid likt å gå på skole, men da jeg skulle begynne i femte klasse, skjedde det noe som fikk betydning for alle skoleår siden, så stor betydning at det har hatt innflytelse på alt jeg har utdannet meg til i hele mitt liv.

DET VAR DET ÅRET VI FIKK NY, IKKETJØMLING, UNG LÆRER, MED LÆRERSKOLE.

Ut i verden for første gang

Sommeren 1949 kom tante Dagmar og hentet meg. Jeg skulle få være hos tante Dagmar og onkel Asle og hans datter Annevi, som jeg kjente fra sommeren 1948, og som jeg var blitt veldig god venninne med da. Tante og onkel bodde i Drammen, og Annevi, som til vanlig bodde hos sin mor og stefar i Oslo, skulle være hos dem i sommerferien. Jeg skulle for første gang, uten mor og far, være fjorten dager i Drammen.

Først gikk turen til Tønsberg. Der skulle vi ta tog til Drammen. Dette var min aller første reise med tog. Jeg kan tenke meg at jeg hadde samme følelse som dere, mine barnebarn hadde første gangen dere skulle reise til Syden med fly. Det ble en flott tur til Drammen. Tante Dagmar fortalte hele tiden om det jeg kunne se fra togvinduet. Det ble nesten en geografitime og veldig morsomt. Jeg hadde trodd at det var veeldig langt til Drammen, men jeg syntes turen ble altfor kort, og at vi var i Drammen altfor fort. I Drammen hentet onkel Asle og Annevi oss. Vi kjørte drosje gjennom en for meg diger by. Etter en stund kom vi til huset til tante og onkel. Det var et digert hus, som lå litt utenfor sentrum på en liten bakke og med en stor hage rundt. Huset het da også ”Bakkehell”. Jeg døpte det momentant til ”slottet”. Huset var en halv gang større enn prestegården hjemme, og jeg syntes jo prestegården var stor. Annevi syntes jeg var rar, men for moro skyld gikk hun med på å kalle det ”slottet”. Annevi og jeg fikk et stort soverom på deling, og noe helt utenkelig – MED EGET BAD. På Tjøme den gangen var det faktisk ikke mange som hadde bad engang, og her var det i hvert fall to. Jeg rakk aldri å få sett alle rommene i det huset. En annen ting også – de hadde stuepike i uniform. Det var jo noen på Tjøme som hadde hushjelp, blant annet i prestegården, men stuepike i uniform var noe helt nytt for meg. Uniform, ja. Hun hadde sort kjole, et lite blondeforkle og en hvit kappe på hodet. Hun serverte ved alle måltider. Tenk, små jenter å bli servert av noe sånt. Jeg følte meg som en prinsesse, og jeg var sikker på at det ikke kunne være finere på slottet i Oslo, hos kongen. I dagligstuen, som var diger, hadde

de også flygel, som onkel spilte på. Dette var for meg en stor opplevelse. Annevi og jeg hadde det veldig fint sammen, og jeg kunne skrevet mye mer om alt jeg fikk oppleve, men det ville bli altfor mye. Jeg vil allikevel ta med noe som vi gjorde hver dag. Vi gikk til nærmeste lekeplass, og på veien dit gikk vi forbi et bakeri med en liten butikk. Der fikk vi kjøpe kakesmuler. Vi fikk en stor pose kakesmuler for ti øre, og det kjøpte vi hver dag. På lekeplassen slo vi oss ned og nøt de gode smulene. Lekeplassen syntes jeg ikke var noe særlig morsomt. Det var husker, klatrestativer og sånt, men hver ting kunne jo bare brukes til det det var laget til. Jeg kunne ikke få brukt fantasien min der, og da var det heller ikke så morsomt. Annevi fortalte at i Oslo var det mange slike og at ungene der ikke hadde noen annen lekeplass. Jeg syntes synd på alle ungene både i Drammen og Oslo, jeg, og ville ikke ha byttet med presteskogen/-åsen for alt i verden. Annevi fortalte også at hvis de skulle ut i naturen, så måtte de ta trikken for å komme dit. Huff, tenkte jeg. Annevi fortalte at det var veldig alminnelig å ta trikken til Nordmarka, som hun kalte stedet de dro til, når hun bodde i Oslo, hver søndag. Da reiste de på formiddagen, sommer som vinter, med matpakke og annet utstyr for å være i naturen hele dagen. De søndagene var veldig forskjellige fra dem jeg var vant til, og da jeg fortalte Annevi om mine søndager, så vet jeg ikke om hun helt trodde meg. Men Annevi fortalte så mye rart fra Oslo også, og jeg trodde ikke på alt, jeg heller. Året etter fikk jeg se noe av det hun hadde fortalt, for da var jeg på mitt første Oslo-opphold.

Men alt har en ende. Etter fjorten dager gledet jeg meg til å komme hjem igjen. Jeg gledet meg til å "skryte" av alt jeg hadde opplevd. Denne gangen behøvde jeg ikke overdrive engang. Jeg var "helt" an liten stund. Gjengen ville jo gjerne høre om "eventyrferien" min. Heltstatusen varte ikke lenge. Virkeligheten kom som en bombe på oss. Vi skulle få ny lærer når vi skulle begynne i femte klasse til høsten.

Læreren min

Jeg hadde vært ute i verden. Dette er sommeren 1949. Jeg hadde vært fjorten dager i Drammen hos tante Dagmar og onkel Asle. Jeg hadde vært der sammen med onkel Asles datter, Annevi. Hun bodde sammen med sin mor og stefar i Oslo, men hun var jevnlig hos sin far. For at hun ikke skulle være alene barn, og at jeg var blitt kjent med Annevi sommeren før, da hun ferierte hos tante Klara og onkel Kikk, sammen med tante Dagmar og sin far, så ble altså jeg invitert for å være sammen med henne. Annevi og jeg trivdes veldig godt sammen. Hun var ei trivelig jente og morsom å være sammen med.

Da jeg kom hjem igjen, måtte jeg fortelle om alt jeg hadde opplevd på de fjorten dagene både til mor, far og Robert, men aller mest skryte litt til gjengen. Jeg har nok alltid likt å være midtpunkt, så dette gjorde jeg mest mulig ut av, og jeg smurte nok tykt på også, vil jeg tro. Men hvor lenge var Adam i Paradis?

Interessen gikk i null. Det var ikke mindre enn en bombe av en nyhet. Vi skulle få en ny, ung og nygift ikke-tjømling med lærerskole når vi til høsten skulle begynne i femte klasse. På toppen av dette skulle han og hans kone bo hos tante Klara og onkel Kikk. Jeg var den av gjengen som bodde nærmest, så jeg fikk i oppgave å innhente så mye informasjon om dette som overhode mulig. Nåde meg om noen skulle gå glipp av den aller minste informasjon om

dem. Alle jeg kjente, både voksne og barn, var opptatt av dette. Jeg gikk kronisk med øyne og ører vidåpne. Jeg måtte rapportere jevnlig. Det var mye forskjellige meninger om dette blant de voksne. Noen syntes han var for ung. Noen var skeptiske bare fordi han ikke var fra Tjøme, sånn at de ikke kjente ham og ikke visste annet om ham enn at han var nyutdannet lærer og nygift. For oss barn var det bare spennende og helt fantastisk. Dessuten var det helt utrolig at han hadde gått på skolen for å lære å bli lærer. Det hadde jeg aldri hørt om engang.

På en eller annen måte ble det bestemt at de skulle komme. Vi fikk omsider greie på at han het Sverre Therkelsen, og at hans frue het Ruth. Ett skritt videre. Endelig, etter noe jeg syntes var en evighet, kom dagen. De kom, og stakkars meg hvis jeg gikk glipp av noe. Det jeg husker best, var at begge to var så muntre og glade. Det var nok det som var å være forelsket, tenkte jeg. Jeg visste ikke hva forelsket var for noe den gangen, skjønner dere.

Det var veldig lite de hadde med, syntes jeg. Selv om de bare hadde en liten stue og et enda mindre kjøkken, så var det veldig lite de eide. Men så kort tid etter krigen, var det ikke mange unge nygifte som hadde mye ting. Det var nesten ingenting å få kjøpt, selv om de hadde masse penger, heller. Jeg tror allikevel at "masse" penger hadde de nok ikke. Jeg husker at det var mest bøker de hadde. På en måte var det ikke rart, for han var jo akkurat ferdig med skolen, og en lærer med lærerskole måtte ha mange bøker. Det skjønnte jeg.

Lærer Therkelsen var en lang, veldig tynn ung mann, med masse lange tynne armer og ben, som ikke var i ro ett sekund. Fru Ruth var såå pen. Hun var liten (i forhold til ham), hadde lyse krøller og et nydelig smil. Jeg kan ikke huske de to noen gang var sånn alvorlige som andre voksne var. Jeg greide selvfølgelig å bli kjent med dem før skolen begynte. Jeg hadde mine metoder. Det var selvfølgelig strengt forbudt å prøve å snakke til dem. De skulle ha "fred" og "komme i orden" uten at noe skulle forstyrre dem. Det var opplest og vedtatt.

Jeg måtte vente noen dager før jeg fikk til å hilse på dem. Dette med at han hadde lærerskole, opptok meg en del. Det at han faktisk hadde gått på skole for å bli lærer, var noe jeg aldri hadde hørt om. Lærerne på Kirkely skole var: Lærer Årholt, som var den eldste, fru Dyblie, fru Jakobsen og lærer Sundene. Jeg tror ikke noen av dem hadde lært å bli lærere på annen måte enn ved erfaring. Alle disse lærerne syntes vi var gamle. Fru Jakobsen, som var veldig snill. Fru Dyblie, som vi kalte "den grusomme", fordi hun var så streng og sinna og ga straff for all ting. Lærer Årholt, som flittig brukte "skammekroken", var egentlig snill, men streng. Lærer Sundene var verken streng eller snill eller hadde noen annen merkelapp. Han var bare lærer Sundene. Vi hadde noen unge vikarer en gang i mellom da vi gikk på "lilleskolen". Men nå skulle jeg altså få en ung lærerutdannet lærer. Det var ikke rart at vi hadde mange forestillinger rundt dette, både jeg og de andre ungene. Vi fant ut at han måtte være veldig klok og veldig "utdannet". Det var ikke så mange på Tjøme den gangen, som jeg kjente, som var så veldig "utdannet". Selvfølgelig var doktor Solem, tannlege Bærvahr, lensmann Johnsen og presten, Helland masse "utdannet". Det var nok noen som hadde gymnaset, men jeg kjente ikke mange av dem, heller. Til og med middelskolen var på den tiden ansett som solid utdannelse. Mor hadde middelskolen, så hun ble sett på som ganske godt "utdannet". Fru Helland, som var Norges første teolog, var veldig "utdannet". Selv om hun aldri var blitt ordinert til prest, så visste alle at hun var veldig klok.

Men altså, LÆREREN. Kan dere, mine kjære, begripe hvor spennende og underlig dette var for meg? Vi visste ikke hva vi ville oppleve når vi skulle begynne i 5. klasse, og hadde alle mulige meninger om dette. Vi hadde nesten ikke tålmodighet til å vente til skolen skulle begynne etter sommerferien.

For at jeg skulle bli den første av alle ungene til å bli kjent med lærer Therkelsen og fru Ruth, måtte jeg finne på noe lurt. Som jeg har fortalt, var jeg veldig mye hos tante Klara og onkel Kikk, så det var det jeg måtte bruke. Jeg har aldri vært tom for idéer, og dette var ganske enkelt. Tante Klara bakte brød, loff, hvetekaker og alt annet bestandig, syntes jeg. Så en dag – jeg visste at hun bakte brød den dagen – hvordan husker jeg ikke. Jeg gikk til tante Klara, og da hun tok brødene ut av ovnen, sa jeg så uskyldig som bare det: ”Tror du ikke lærer Therkelsen og fru Ruth ville like å få et nybakt brød?” Tante Klara gikk på. Hun syntes til og med at jeg var veldig omtenkstom. Hun skulle bare visst. I hvert fall fikk jeg et brød og skulle gå opp trappa, banke på og levere det fra tante. Det ble mitt første av mange, mange besøk. Det er rart at jeg sitter her så mange år etterpå og husker hver liten detalj, men det gjør jeg faktisk. Opp trappa, banke på kjøkkendøra, og der satt læreren min midt på gulvet på en kjøkkenkrakk. Fru Ruth sto ved vinduet med armene i kryss over brystet og så litt lattermild ut. Jeg hilste så pent jeg kunne på begge, og jeg fortalte at han skulle bli læreren min, og at jeg bodde på skrå over veien. Therkelsen satt der, midt på gulvet og sa: ”Det er kjekt med et lite kjøkken. Jeg kan sitte midt på gulvet og ta i alle veggene”. Det kunne han, nesten da, faktisk gjøre. De ble veldig glade for brødet, og jeg er sikker på at det ikke var siste gangen de fikk bakervarer av tante.

Pappa var på mange måter en stor unge og fikk alltid noe han kalte ”Klaras Bulle”. Det var en litt stor bolle av brøddeig, som han var veldig glad i. Pappa hadde sterk sukkersyke, og det var ikke så mye ”gotteri” han kunne spise. Derfor var nok dette kjærkommen ”gotteri” for ham. Jeg har vondt for å holde meg til saken. Derfor kommer det så mange andre ting inn i det jeg egentlig holder på med. Jeg har alltid fått nedsatte karakterer på stiler og sær oppgaver av den grunn, og fordi jeg aldri kan fatte meg i korthet. Men det er jo sånn jeg er, og jeg prøver så godt jeg kan å være bare ”farmor forteller”.

Tilbake til Læreren. Veldig fort ble jeg ”husvarm” som det heter hos lærer Therkelsen og fru Ruth. Jeg har alltid tenkt på og omtalt dem på den måten. Den dag i dag har jeg problemer med å si Sverre, som han heter til fornavn, selv om han sier at jeg skal si det. Jeg følte at de alltid hadde tid for meg, og jeg ble aldri, som jeg kan huske, avvist av dem. Dem kunne jeg spørre om alt, og i motsetning til andre voksne, inkludert mine foreldre, fikk jeg ikke høre at ”det er du for liten til. Det skal du få svar på når du blir større, eller enda verre ”det må du vente med til du blir voksen”. Jeg fikk ikke vite om ”når jeg ble voksen, heller. Noen ganger var det ”når du er konfirmert”. Andre ganger måtte jeg visst bli ”myndig” først, og det var jo en evighet til jeg ble ”myndig”. Den gangen ble du ikke myndig før du fylte 21 år. Av lærer Therkelsen og fru Ruth hørte jeg aldri sånt. Tvert imot. Av dem fikk jeg svar på alt når jeg hadde ”vett til å spørre”, som de sa. Jeg fikk ordentlige, utdypende og fornuftige svar på alt jeg spurte om. Det var ikke lite. Jeg var nysgjerrig på det meste. Pappa sa alltid at jeg spurte ”mer enn ti vise kunne svare på”, og at jeg var ”en munnfull”. Hva han mente med det, forsto jeg ikke. Jeg tror at de begge to allerede da forsto at jeg hadde et voldsomt lærebehov. Den

dag i dag kan jeg ikke skjønne at de orket å ta meg på alvor, og at de alltid hadde tid til meg. I hvert fall er det sånn at jeg husker at det var.

Dette at de tok meg på alvor, kan jeg fortelle en historie om. I prestegården hadde de to pianoer. Jeg var så misunnelig på Helene fordi hun gikk og lærte å spille piano. Helene sa at det var noe hun MÅTTE, men som hun ikke likte noe særlig. Jeg kunne ”solgt sjela mi” hvis jeg hadde hatt den muligheten som henne. Ikke ville hun lære meg noe, heller, for det var for DeDo, re, mi, fa osv. og c – d – e – f – g – a – h – c. Pappa hadde laget et kinasjakk spill til oss av en treplate. På baksiden av dette spillet tegnet jeg opp tangentene til et piano. Det var akkurat plass til 1 ½ oktav. Dette tok jeg med til lærer Therkelsen, for jeg hadde satt meg i hodet at jeg i hvert fall skulle lære noter. Jeg tror det var mest fru Ruth som kunne dette, men jeg husker godt at de var med begge to, da de lærte meg halvnoter, helnoter osv. De hadde en bok som de brukte for å lære meg det jeg ville. En stund satt jeg og øvde på dette ”pianoet” mitt, men jeg fikk ganske snart behov for flere ”tangenter”. Mor hadde en stor bordmodell Singer symaskin. Den sto i stuen. Den var akkurat høy nok, og i bredden ble det plass til adskillig flere ”tangenter” enn på ”spilleplaten”. Jeg tok en stoppenål og ripet inn så mange svarte og hvite tangenter som mulig. Da tror jeg mor og far hadde fått nok.

Kinasjakkbrettet, med tangenter, har jeg ennå. Fremdeles vet jeg ikke hvordan det følgende ble til virkelighet, men antagelig hadde mor fortalt om mitt iherdige forsøk på å lære å spille på piano til fru Helland. Mor og fru Helland var ofte sammen, mest på grunn av at Helene og jeg fant på så mye galskap. Mor og far hadde fått låne det ene pianoet fra prestegården. En dag jeg kom hjem fra skolen, sto vidunderet i salongen. Jeg ble helt stum og skjønste ingenting. Da det gikk opp for meg at vi virkelig hadde et ordentlig piano i stuen, ja, da gråt og jublet jeg av glede. Noe så vidunderlig hadde jeg aldri sett. På toppen av det – jeg hadde min første ordentlige spilletime dagen etter hos fru Baldershage. (Fru Baldershage var gift med organisten i kirken – og han var også eneste sønn til de som eide Baldershage sommerpensjonat). Dette var faktisk sent på høsten i 5. klasse. Men jeg var ivrig og øvde en masse. Så da julen kom det året kunne jeg spille noen av julesangene med to hender, og jeg var utrolig stolt av det. Men altså, hadde det ikke vært for lærer Therkelsen og fru Ruth, så hadde jeg kanskje aldri lært å spille, noe jeg har hatt glede av hele livet, selv om jeg ikke lærte og kunne mer enn til ”husbruk”. Dere mine barnebarn synes kanskje at jeg må ha hatt en både fæl og kjedelig barne- og ungdomstid. Men jeg kan love dere at jeg hadde en fin barndom, og at jeg noensinne kjedet meg. Det gikk utmerket godt an å leve bra både uten TV, MOB, MP3 og alle andre ”dubbedingser” som dere har. Dessuten går det jo ikke an å savne noe som ikke engang var funnet opp.

Jeg må jo skrive litt om skolen og læreren også. Jeg husker hvor morsomt jeg hadde av at jeg kunne fortelle de andre i gjengen at vi skulle ha noe som het pensum. Jeg visste hva det var, for det hadde jo lærer Therkelsen fortalt meg. Merkelig nok tok det et par dager før de fikk greie på hva pensum var. Jeg hadde det veldig gøy med å høre om alle gjetningene. Jeg husker i hvert fall én. Det var en som gjettet på at det måtte ha noe med regning å gjøre, for han fant ut at det måtte bety ”pen sum”. Skolen startet. Lærer Therkelsen gikk til lærergjerningen med hele seg. Det må han ha gjort. Jeg er temmelig sikker på at vi lærte adskillig mer enn pensum. Lærer Therkelsen var en helt annerledes lærer enn vi var vant til.

Han var bestandig munter og i godt humør, og det enda han var kristen. Jeg var vant til at kristne alltid var veldig alvorlige mot oss barn. Vi skulle læres opp til ”livets alvorlige skole”. Det var særdeles viktig og ingenting å spøke med. Det forsto jeg tidlig. Det er vel derfor jeg husker dette så godt. Som jeg før har fortalt, var lærer Therkelsen veldig glad i naturen, og han lærte oss å presse planter og røtter, slik at vi kunne lage et herbarium. Dette var morsomt, og jeg var så heldig at mor hadde en syltepresse. Denne fikk jeg låne, og den var glimrende til å presse blomster med. Jeg hadde et så fint herbarium at jeg i 2. klasse på realskolen, mange år etterpå, fikk beste karakter. Min eldste sønn, Helge Robert, brukte også deler av det da han hadde det som fag mange år etter det, og det eksisterer faktisk den dag i dag. Klassen vår var også ute ved Eidene og plantet granskog sammen med lærer Therkelsen. Om det var hans idé eller ikke, det vet jeg ikke, men gøy var det. Han var i det hele tatt en veldig inspirerende lærer, og jeg tror at alle vi som var så heldige å få ham et år, har hatt glede av det hele livet. Det har i hvert fall jeg. Selv nå, her jeg sitter og forteller på trykk om min barndom, ville jeg gjerne at dette kunne bli slik at han ville bli litt stolt av meg, enda jeg vet at det finnes mange grammatikalske feil her og der, særlig kommafeil, som jeg alltid har vært ”ekspert” på. Men husk bare at jeg lever i barndommen min igjen her jeg sitter.

Jeg lurer på om det hadde blitt noe av meg i det hele tatt hvis jeg ikke var blitt så veldig glad i å gå på skole det året jeg hadde lærer Therkelsen. Det har nemlig ikke vært så lett å skaffe seg to forskjellige utdannelser som jeg faktisk har gjort. Jeg giftet meg som 18-åring og ble mor før jeg fylte 19 år. Da skulle det ganske mye lærelyst til for at jeg skulle greie det. Dere må huske på at ingenting var særlig tilrettelagt for utdanning av gifte kvinner den gangen. Tusen takk, Sverre.

Barndommens somre

Når jeg sitter her og skriver og tenker tilbake på min barndoms somre, så kan jeg bare huske: Sol, varme, bading og lek på mitt absolutte yndlingsparadis, Bekkevika badestrand. De første tretten årene jeg levde, praktisk talt ”bodde” jeg der - fra tidlig morgen og til jeg måtte hjem om kvelden. Fra min fjortende sommer hadde jeg sommerjobb. Da ble alt annerledes.

Jeg ”åpnet” badesesongen hvert år 26. april, noe som var helt ulovlig, men som var veldig populært blant venner. Jeg måtte ha publikum og noen som kunne bekrefte at jeg faktisk badet i 8 – 9 grader kaldt vann. Dette gjorde jeg til og med min syttenårsdag. Det var ikke lov til å bade før gjøken hadde galt tre ganger. Hensikten med dette forsto jeg aldri. Det gjør jeg fremdeles ikke. Jeg kan ikke huske at jeg har lært å svømme, men mine foreldre fortalte meg at jeg svømte som en fisk allerede som treåring. Derfor synes jeg at jeg alltid har kunnet det. Robert hadde vannskrekk, så han lærte ikke å svømme før han var ni år.

Bekkevika var spesielt fin fordi det nesten ikke var Oslo-badegjester der. Du måtte vite akkurat hvor stien ned til stranda var, ellers fikk du ikke engang øye på den. Det var også sånn at enkelte hadde faste steder å være på der. For eksempel hadde mor sin faste plass, og det var sjelden at noen slo seg ned på ”hennes” plass. Mor var den jeg hadde arvet

vanngleden av. Hun var på stranda så ofte hun kunne, langt opp i årene. Jeg tror faktisk at da mor ble gammel og syk, så var det Bekkevika som var det siste hun måtte gi opp.

Søndagene var annerledes enn resten av året om sommeren. Det var søndagsskolefri og ikke så mye kirkegang heller. Søndagene på stranda med mor, far og Robert er noen av mine deiligste minne fra barndommen. Da var det nesten bestandig at mor stekte vafler, kokte egg og smurte masse mat, og så fort hun var klar, var det full utrykning til stranda. Jeg syntes det alltid var masse brødskiver med egg og tomat. Det virket nesten som om det var noe som hørte til – kaffe på termos for de voksne og rikelig med saft og vann til barna. Der var vi til sola gikk ned – vidunderlige minner.

Jeg hadde ofte ørebetennelse om sommeren, for jeg var mer under vann enn over. Doktorgården lå på veien til stranda, og hver gang jeg fikk vondt, gikk jeg innom ”onkel doktor”, som jeg kalte doktor Solem. Han ordnet alltid opp, men jeg fikk alltid kjeft av ham fordi jeg ikke brukte badevatt i ørene og ikke badehette. Jeg ville ikke bruke noen av delene, for da kunne jeg gå glipp av noe, og det var utenkelig for en nysjerriger som meg.

Jeg likte ikke badegjester fra Oslo. De var både arrogante og ufysiselige mot tjomlingene. Det syntes i hvert fall jeg. De trodde visst at vi som bodde på øya ikke kunne overleve uten dem, og de mente at vi skulle være så takknemlige for at de kom at de omtrent kunne bruke oss som slaver. Det var mange som leide ut husene sine til badegjester om sommeren, og det var nok en god ekstraintekt for mange, men jeg glad for at vi aldri gjorde det. Mormor og morfar leide ut huset sitt hver sommer, men de hadde et veldig koselig bryggerhus med to rom, så for dem var det helt greit. Det å få overnatte på det kombinerte kjøkkenet og oppholdsrommet hos mormor var noe jeg gjorde så ofte jeg fikk lov. Det var så koselig. Jeg var veldig glad i morfar og mormor og var hos dem ganske ofte gjennom hele året. Jeg tror faktisk jeg og Turid, kusinen min, var de av barnebarna som var der oftest. Det var bare én ting som ikke var noe morsomt, det var å skure grøtkjelene til mormor. Jeg tror hun gjemte kjeler til vi kom, for Turid og jeg har snakket mange ganger om akkurat det etter at vi ble voksne. Men selvfølgelig gjorde vi det, for mormor var jo så fantastisk snill mot oss på alle måter. Jeg tenker ofte på hvordan hun greide å få alle oss barnebarn til å føle oss som favorittbarnebarnet. Det er ingenting jeg skulle ønske mer enn at jeg hadde greid å være sånn som mormor var for mine barnebarn. Jeg tror ikke det er mulig, samme hvor høyt jeg elsker mine barnebarn.

Jeg må fortelle litt mer om mormor og morfar, selv om det ikke helt kommer inn under sommerminner, for det gjelder hele året. Men altså - mine vidunderlige besteforeldre på Moe. Morfar var fisker og hadde ei lita fiskerbu nede ved Moestranda. Der var vi barnebarn ofte om sommeren. Morfar lærte oss alt som hadde med sjøen å gjøre. Her lærte vi å ro og fiske, og så fortalte han historier. Vi koste oss veldig.

Mormor hadde to kuer, gris og høne. Jeg sier at mormor hadde, for jeg tror at det var mormor som stelte med det meste hjemme på gården. Det var så moro å være med, spesielt når en nabokone var der og de skulle separere melken. Melken måtte separeres med riktig fart og rytme for at det skulle bli passe fet melk og passe med fløte. Mormor laget smør av mye av fløten. Dere, mine barnebarn vet nok ikke hva en separator er for noe, men det var en spesiell

”dings” med to rør, hvor det kom ut melk av det ene og fløte av det andre. På toppen var det en slags metallbolle til å ha melken oppi, den som kom rett fra kua, altså, og en sveiv. Når mormor og hennes venninne gjorde dette sammen, så sang de alltid ”Navnet Jesus”. Jeg tror de fant den rette rytmen etter melodien til den salmen. Jeg kan huske at nabokona nynet først, og så kom det: ”Her har du tonen, Jossa”. Mormor het Josefine, men ble bare kalt Jossa. Jeg synes hele denne separasjonshistorien er veldig morsom, og jeg ler ennå når jeg tenker på den.

Mormor hadde også bikuber og fikk mye honning. Det var deilig når mormor tok ut rammene med honning og voksen den lå i. Jeg fikk bestandig biter av voks med honning. Det var deilig ”tyggegummi” den gangen. Det var ikke bare å gå å kjøpe alt da jeg var barn. Vi barnebarn hadde hver vår ripsbusk også hos mormor. Alle syntes deres var finest. Det er vel sannsynlig at mormor passet på å stille dem slik at alle var like fine. Når ripsen skulle plukkes, våknet konkurranseinstinktet. Det var om å gjøre å få mest mulig bær. Mormor tok imot alt og laget saft og syltetøy av dem. Når alt var ferdig, fikk vi saft og syltetøy med hjem, og den som hadde hatt mest bær det året, fikk en ekstra flaske saft. Den hadde samme mening for meg som pokaler har hatt senere i livet, de gangene jeg vant idrettskonkurranser, for eksempel. Jeg skjønner ikke den dag i dag hvordan mormor fikk gjort så mye som hun gjorde. Og det var aldri snakk om at hun ikke hadde tid til meg. Mormors jordbær med mormors fløte var og er det beste jeg noensinne har smakt. Som dere forstår, hadde jeg vidunderlig mormor og morfar. Farmor og farfar har jeg ingen gode minner om. Jeg tror ikke de egentlig var noe glade i barn i det hele tatt. Av de syv barnebarna de hadde, var det bare Robert, min bror og Rolf, den eldste sønnen til tante Frida de brydde seg om. Ingen av oss andre fem brydde oss om det. Det bare var sånn, det. Jeg begynte å skrive om sommerferiene, men måtte ha med noe om besteforeldrene mine også.

Det var mye jeg drev med om somrene. Bak verkstedet til far var det tre svære morelltrær. Jeg, som klatret som en apekatt, plukke mengder av moreller hvert år. Jeg husker ikke når jeg fikk idéen om å selge moreller på badestranda, men det var ikke langt fra idé til gjerning. Nede hos Kristoffersen, landhandleren, tagg jeg papirposer, noe jeg merkelig nok fikk. På loftet over pappas verksted sto en gammel barnevogn fra vi var spedbarn. Denne hadde jeg bruk for. Den ble hentet ned, fylt med fulle literposer med moreller og trillet ned på stranda. Jeg tok to kroner posen, og det var veldig populært, for alt var utsolgt i rekordfart. På den måten tjente jeg ganske mange penger, og jeg syntes jeg var veldig flink, for jeg tjente mer på morellene mine enn Robert, som var visergutt for bakeren.

Fra tiårsalderen kjørte jeg også aviser. Det gjorde jeg faktisk helt til jeg var ferdig med realskolen. Jeg husker at jeg hadde 45 kroner måneden for å levere Vestfold Arbeiderblad, og hvert år fikk jeg faktisk julegaver av de fleste på ruten min.

Jeg tjente penger på en annen artig måte også. Jeg var bitteliten, mørkebrun, med fin, hvit badedrakt, som mor hadde strikket til meg, og, som sagt var jeg veldig glad i vann. Som femåring stupte jeg fra en ca. 2 meter høy bergknaus. Dette må ha tatt seg artig ut for mange, for jeg kan faktisk huske at jeg stadig fikk femti øre for å gjøre det. Jeg hadde gjort det i alle fall. Da jeg fant ut at folk faktisk syntes det så morsomt at de betalte meg for å gjøre det, ja,

da ble jeg gjerrig på stupene mine, i hvert fall så lenge det varte. Både Robert og jeg har alltid vært flinke til å tjene penger.

En sommer fikk jeg en underlig jobb. Jeg kan tenke meg at jeg var tretten år. Tante Klara kjente noen som hadde hytte i Kjærkebøgda, og fruene der hadde to små jenter på tre og fem år, tror jeg de var, Guri og Kjersti. Fruen ville ha barnepike til disse – fire timer om dagen. Hun spurte tante Klara om hun visste om noen. Tante Klara spurte meg, og jeg sa selvfølgelig ja på flekken. Jeg fikk jobben. Når været var fint, tok jeg Guri og Kjersti med på stranda. Disse jentene var veldig lette å passe, for de var så rolige og snille. Dette var en lett jobb, syntes jeg, og jeg ble helt stum da jeg fikk tredivet kroner i uka. Det var en formidabel stor lønn for noe jeg ikke syntes var noe jobb i det hele tatt.

Det var siste sommeren min i fullstendig fri utfoldelse. Sommeren da jeg var fjorten år, fikk jeg min første sommerjobb. Det var som oppvaskpike på Baldershage sommerpensjonat. Men det er en helt annen historie.

JULENE I MIN BARNDOM

Flesteparten av barn i Norge har heldigvis en god julefeiring og spesielt julaften. JEG HAR I ALLE FALL ALLTID HATT DET VELDIG GODT.

Julaftenene i min barndom var temmelig like hvert år. Unntaket er skillet mellom ”julenisse” og ”pakker under treet”. Dessuten hadde vi, tror jeg, under krigen fru Sandberg, som bodde hos oss et par år, og som var sammen med oss de julaftenene. Jeg fant ut at Julenissen bare var en mann som hadde kledd seg ut, enten pappa eller en onkel eller en nabo ett år før Robert. Jeg fikk ikke lov å fortelle Robert om dette, noe jeg merkelig nok ikke gjorde, heller. Den julaften Robert fant ut dette, var det onkel Henry, som var stuert og reiste til sjøs, og som sjelden var hjemme i julen, som var julenisse hos oss. Robert kjente igjen skoene og skjerfet til onkel, og da var den hemmeligheten over.

Julaften begynte med barnegudstjeneste klokken 16. Jeg tror ikke det var noen plikt for oss å gå i kirken julaften. Mor var i hvert fall aldri i kirken julen. Hun laget julemiddagen da. Jeg var bestandig, tror jeg. Det var nemlig den gudstjenesten jeg likte best hele året. Det var så pent pyntet i kirken, og alle som var der, var også veldig pyntet. Jeg fikk alltid en god julefølelse der. Klokken 17 ringte onkel Kikk julen inn. Han var kirketjener, så den jobben hadde han. Farmor, farfar, mor, far, Robert, jeg og Smelarsen var alltid sammen hos oss julaften. Bare en gang kan jeg huske at vi ikke var hjemme. Det var en julaften da onkel Henry var hjemme, på ferie fra sjøen. Den julen var vi hos tante Tordis og onkel Henry. Dette må ha vært noen år etter krigen, for den julaften fikk jeg både dukkevogn og dukkeservise, og det tror jeg ikke det hadde vært mulig å kjøpe under krigen. Smelarsen var jo alene, og mor og far ville ikke at han skulle sitte alene den kvelden. Det er nok derfor han alltid var hos oss. Smelarsen var alltid så møkkete som det går an å bli, så før hver julaften tok pappa ham med på kommunebadet og fikk skrubbet ham ren. Ellers kunne vi ikke hatt ham i mors stuer. Det var like rart hver julaften å se Smelarsen nyvasket, i hvit skjorte og sort

dress. Han ble liksom en helt annen, syntes jeg, og derfor kalte jeg ham julesmelarsen da. Middagen var alltid svineribbe med surkål og poteter, og det beste av alt – hjemmelaget karamellpudding. Slik karamellpudding tok jeg med meg som tradisjon da jeg senere stiftet egen julefeiring. Fremdeles er det ikke julaften for meg uten den.

Julemiddagen var alltid veldig lang, syntes jeg. Ikke nok med den, men det skulle vaskes opp og ryddes opp og kokes kaffe og dekkes kaffebord med kaffe, brus og kaker før det var snakk om noen pakker, noe som jeg selvfølgelig syntes var det mest spennende med hele julaften.

Pappa var, som jeg før har sagt, veldig ofte en stor unge. Det var strengt forbudt å kikke eller røre pakkene som lå under juletreet, som alltid sto i kroken innerst i salongen. Men en julaften grep jeg pappa i å ligge under juletreet så bare baken syntes. Der lå han og leste og klemte på pakkene. Han ble veldig flau da jeg tok ham på fersk gjerning.

Pappa lagde også så mange morsomme pakker. Han er den eneste mannen jeg noen gang har kjent, som planla julegaver, lang tid før jul. Det måtte han ha gjort, for han samlet på all eskeemballasje med tekst på mange uker, kanskje måneder før jul. Et år fikk jeg en fargeblyant. Den var rød i den ene enden og blå i den andre. Den hadde pappa pakket inn i så mye rart at det tok lang tid å komme til fargeblyanten. Jeg syntes dette var veldig moro. En jul fikk mor en diger pakke av pappa. Da hun begynte å pakke opp, kom hun til en stor emballasjeske, og trodde det var det som sto på esken som var gaven, men nei, da. Hun måtte pakke seg nedover eske for eske, og jeg syntes det var så moro at hun hele tiden trodde hun fikk noe som hun ikke fikk. Helt innerst, i en nydelig rød eske lå en flott parfymeflakong med parfyme i. Den var så fin, med et rør med en liten ballong på, som var trukket med ”gullsilkebånd” og med ”guldusk” i enden. Når hun trykket på den lille ballongen, kom det en fin liten dusj parfyme ut. Jeg ser den tydelig for meg her jeg sitter. Julaften fikk vi lov å være oppe så lenge vi orket. Jeg kan tenke meg at både Robert og jeg ble båret i seng mang en julaften.

Første juledag gikk vi i kirken, til Høymesse. Jeg tror nok jeg likte den også ganske godt, men den var i lengste laget. Det var ikke lov å gå ut og treffe venner eller gå til noen 1. juledag. Det eneste som var tillatt, var hvis vi var bedt til middag hos noen i familien. Jeg vet, og kan også huske at vi noen ganger var hos mormor og morfar. Der var vi mange – tanter, onkler og mange søskenbarn. Det var alltid veldig stas. Vi fikk alltid så mye godt hos mormor. Jeg tror ingen bakte så mye kaker til jul som mormor. Det var jo også veldig stas å være samlet alle søskenbarn, slik at vi kunne leke mange morsomme leker. Turid, min kusine, som var ett år yngre enn meg, gikk allikevel i samme klasse som meg. Vi var også ofte sammen hos mormor ellers i året også, så vi hadde nok en del hemmeligheter sammen, vil jeg tro. Vi hadde en kusine til, på Tjøme, men Kirsten, som hun heter, er såpass mye eldre enn oss at hun ikke var en naturlig lekekamerat. Da var det bare Turid og meg som var jenter. De andre kusinene våre var såpass mye yngre enn oss at de ikke hadde samme interesser som oss. Men vi hadde det moro hos mormor og morfar, både voksne og barn. Det var bare sånn at det alltid var så hyggelig hos dem.

2. juledag kunne vi endelig gå ut og vise alt vi hadde fått til jul til vennene våre. Det var alltid spennende hvem som hadde fått flest og finest presanger. Romjulen ble fylt opp av

”julebukkgåing” og av mange juletreffester. De fleste av dem var på Fredtun. Selvfølgelig var meg på så mange som overhodet mulig. Vi fikk alltid kakao og julekake, men vi måtte alltid ha med kopp. Fredtun hadde ikke noe eget servise før mange år etter krigen. Derfor stod det bestandig på plakatene som var slått opp nede ved kirken og andre steder: Ta med kopp. På juletreffestene var det mange folk. Vi gikk aldri mindre enn tre ringer rundt det store juletreet. Jeg likte å gå rundt juletreet og synge alle julesangene. Jeg satte meg tidlig som mål å kunne synge så mange vers som det var vanlig å synge av hver sang. Jeg var flink til å lære, og jeg tror nok ikke jeg var store jenta før jeg behersket dette. Dessuten, selv om jeg aldri har hatt noen sangstemme å skryte av, så var jeg veldig glad i å synge. Jeg var da også med i ”kirkekoret” fra jeg var liten jente og til jeg flyttet fra Tjøme.

Nyttårsaften var ikke så tradisjonell som julaften. Men vi hadde alltid lutefisk den dagen. Det var merkelig nok bare nyttårsaften vi hadde lutefisk, akkurat som svineribbe bare ble spist julaften. Vi fikk alltid flere esker med ”stjerneskudd” hver, Robert og jeg. Nyttårsraketter tror jeg ikke vi visste hva var engang, i hvert fall ikke før vi var ganske store, og en tid som ikke er med i denne boken. Vi hadde nok ikke fått bruke sånne heller, selv om vi hadde visst om det, for mor var livredd for nyttårsraketter hele livet.

Jula varte ikke helt til påske, som det heter i en julesang. Juleferien var over og skolen begynte igjen første mandag (som regel) etter at nyttårsfeiringen var over.

OSLO OG NATIONALTEATERET

Høsten 1951 fortalte ballettlærerinnen min, fru Ringe at jeg skulle få reise til Oslo og danse ballett i ”Reisen til julestjernen” på Nationalteateret. Jeg visste ikke helt hva dette gikk ut på. Fru Ringe hadde snakket med foreldrene mine. Fordi jeg kjente Annevi, som bodde i Oslo, skulle jeg altså få reise til dem. Det året var det bestemt at små ballettdansere fra hele Norge skulle få være med på juleforestillingen ”Reisen til julestjernen”. Antagelig var alt blitt ordnet via tante Dagmar, moren og stefaren til Annevi. Ja, hele opplegget var der før jeg fikk greie på det. Jeg var målløs. Jeg syntes det var veldig spennende at jeg skulle reise til Oslo. Det var det å reise til Oslo og bo hos Annevi som opptok meg. De andre i klassen misuntet meg fordi jeg skulle få juleferie fjorten dager før dem, og at jeg skulle til Oslo. Resten var det vel ingen som visste noe særlig om. Annevi, moren og stefaren bodde på Vinderen, som visstnok var på ”beste vestkant”. De bodde i et stort hus med ganske stor hage, og det virket som om de var ganske rike. Moren til Annevi fulgte meg hver dag til Nationalteateret, hvor vi hadde prøver hver formiddag. Hver kveld opptrådte vi. Jeg hadde fått rollene som både ”nissegutt” og ”snøfnugg”. Det var ikke noen krevende roller, men det var veldig moro med så mye folk som kom og så på oss. Det morsomste var kostymene og sminkingen, dessuten alt som foregikk bak scenen. De voksne, som var ordentlige skuespillere, var både morsomme og veldig snille mot alle oss barn. Det var masse barn. De var fra hele Norge, og det var morsomt å bli kjent med og å høre hvordan det var å bo for eksempel i Tromsø. Jeg begynte å forstå at det var veldig stor forskjell på å vokse opp i Kirkenes, Tromsø, Arendal, Bø i Telemark osv. fra Tjøme, hvor jeg vokste opp.

Det aller fineste kostymet mitt var helt i hvitt, med glitter og glitrende paljetter på ballettkjolen. Jeg hadde også glitter i håret, dessuten i det kostymet (jeg tror det var 20 andre

jenter i samme kostyme) som vi danset rundt selve stjernen i – Sonja, der hun lå i ”snøen”. Det var jo en stor opplevelse. Jeg er glad for å ha fått anledning til å være med på noe slikt. Det er fine minner.

Ingen i familien min kom på premièren. Men det var ikke noe oppstuss om dette hjemme, heller, så jeg tenkte aldri på at det var noe rart at de ikke var der. Moren, stefaren og Annevi var der i hvert fall. De skrøt veldig av meg etterpå, enda jeg syntes det var rart at de hadde sett meg innimellom så masse barn som vi var på scenen de to gangene jeg var der. Men de påsto at det hadde de. Jeg fikk ikke sett noe særlig mer av Oslo enn det jeg så på turen med trikken fram og tilbake to ganger om dagen og Nationalteateret. Allikevel syntes jeg at jeg hadde hatt det veldig moro da jeg reiste hjem lille julaften.

Vennene mine ville at jeg skulle fortelle om alt jeg hadde opplevd, men da jeg bare kunne fortelle at jeg bare hadde danset ballett, syntes ingen av det var noe å snakke om. De voksne spurte bare om jeg hadde hatt det moro, så noen kjendis ble jeg ikke av den grunn.

Noe jeg må få sagt, men ikke vet hvor jeg skal plassere.

Noe som var veldig feil da jeg var barn, var at vi sjelden fikk ordentlige svar når vi spurte om noe som de voksne syntes det var vanskelig å svare på.

Jeg har nevnt dette et annet sted i fortellingene min, men jeg synes det er så viktig at jeg tar det med en gang til.

Jeg var, som jeg tidligere har fortalt, veldig nysgjerrig, og det var også mye som jeg ikke fikk til å stemme. Dette gjaldt mye om at det var så mye synde-snakk. Jeg lurte blant annet på hva som for forskjellen på verdslige og hedninger, eller hvorfor ting var synd eller syndefullt. Det var så mye jeg ville vite, men standardsvar var alltid: ”Det skal du få svar på når du blir større – det skal du få svar på når du blir voksen – det er du for liten til osv...”

Selv det om når jeg ville bli voksen, var det umulige svar på. Noen ganger var det: Når du blir konfirmert, andre ganger: Når du blir myndig. Akkurat det om myndig, som den gangen var når en var 21 år, syntes jeg var umulig å forstå. Jeg syntes jo at når jeg var 21 år, da var jeg gammel. Det måtte være noe mellom barn og gammel. I mitt hode var alt ulogisk med slike svar.

Jeg tar fram lærer Therkelsen enda en gang. Hos lærer Therkelsen og fru Ruth var det noe helt annet. De sa at vi jeg hadde vett nok til å stille spørsmålene, så hadde jeg også vett til til å få vettuge svar.

Da jeg spurte om det med verdslige og hedninger, fikk jeg følgende svar. Verdslige var mennesker som var både døpt og konfirmert, men som valgte å leve uten tro på Gud og Jesus. Hedninger var mennesker som aldri hadde hørt om Gud og Jesus før misjonærer, sanner som frøken Normann, fortalte dem om det. Da ble veldig mange kristne. Dette var et svar som var tilfredsstillende for meg. Fru Ruth ga meg også et fornuftig og tilfredsstillende svar på dette

med voksen. Hun sa at det å bli voksen, var forskjellig for alle mennesker. Noen ble tidlig voksne, noen ble sent voksne og noen ble aldri voksne. Det å bli voksen berodde på om du var i stand til å ta ansvar for deg selv og for alt du gjorde. Omsider hadde jeg fått svar på noe jeg hadde grublet over. Jeg har alltid vært utålmodig, så det var ikke så rart at jeg som 11 – 12-årin måtte få litt begrep om hvor lenge jeg måtte vente for å bli voksen. Jeg tenkte alltid på at det ville bli så flott å bli voksen. Da kunne jeg gjøre alt jeg ville uten å spørre engang. Jeg skulle bare visst!!!!

Sent voksen, ja. I enkelte tilfeller er jeg ikke blitt det ennå. I en alder av 67 år er det vel stor sjanse for at jeg aldri blir det. Her kommer moralen og vitsen med å skrive dette:

LA ALLTID BARN FÅ BEGRIPELIGE OG FORNUFTIGE SVAR PÅ DET DE HAR VETT NOK TIL Å SPØRRE OM.

Etterskrift og eksempler på ”rampestreker” og ”farlige” foretak.

Dette er noen fortellinger fra barndommen, fra stedet jeg vokste opp med familie, naboer og venner, alt jeg vet om min og deres familiebakgrunn som kan gi dere dypere ”røtter”, i hvert fall på farmors side av familien.

Kanskje du, kjære barnebarn, lurer på hva jeg mener med at jeg sier at jeg var rampete og hadde til dels ”farlige” påfunn, så skal du få noen eksempler her.

Rampestreker: Epleslang, det var noe jeg dreiv med hver høst i mange år. Jeg, og nesten alle jeg kjente hadde egne hager med både frukt og bær, så det var ikke for å stjele epler eller annet at jeg gjorde de. Der hvor de voksne ikke brydde seg, gikk jeg aldri. Det var der hvor de voksne ble sinte, kom løpende etter meg for å forsøke å ”ta meg på fersken”, som var gøy. Det morsomste stedet å gå på slang, var hos forfatter Alf Larsen på Rød gård. Jeg og noen av vennene mine sørget alltid for at han hørte oss. Han kom alltid løpende rasende ut, iført ”nattskjorte”. Nattskjorte var en hvit kjortel som rakk til under kneet og med splitter i sidene. Så hadde han ”nattlue” også. Den så ut som en hvit, lang nisselue med dusk. I dette antrekket og med store gummistøvler prøvde han å fange oss, eller i hvert fall gjenkjenne oss. Vi sørget alltid for at han ikke klarte noen av delene, for vi visste at hvis han dro kjensel på noen av oss, ville han sladre til foreldrene våre, og da hadde vi vært ille ute. Han var et utrolig morsomt syn, som vi lo oss nesten fordervet av hver gang. Dette ble vi aldri lei av. En annen sport var å ”file” på vinduene hos folk. Vi klistret en tråd til vinduet. Tråden var lang, sånn at vi kunne gjemme oss i buskene. Den enden av tråden som ikke var festet til vinduet, holdt vi i, og så brukte vi en flaskekork. Da mener jeg en ordentlig naturkork. Det var denne vi filte på tråden med, for da laget det en høy, skjærende lyd inne hos de voksne. Nesten alle ble sinte for dette. De kom løpende sinte ut for å ta oss. Det var dette som var moro og spennende, for vi visste jo ikke helt sikkert om de ville greie det. De greide det aldri.

Lommebok på veien var også gøy. Jeg festet en lang, tynn, sterk tråd til en tom lommebok, som jeg la midt i veien og skjulte tråden med sand (veiene på Tjøme var ikke asfaltert den

gangen). Så la jeg meg i veigrøfta eller noen busker og ventet på at noen voksne skulle komme. Når det kom en voksen, var det like spennende hver gang om de ”gikk på”. Hvis han/hun bøyde seg for å ta opp lommeboka, da måtte jeg være snar. Rett før de skulle gripe den, nappet jeg lommeboka til meg. Det var gøy å se voksne skvette og sette opp noen merkelige, morsomme fjes, og å se at de ble sinte. Men da måtte jeg se å komme meg unna i en fart, for det hendte de ble så sinte at de prøvde å få tak i meg, eller i beste fall få sett hvem jeg var. Det gikk bestandig i min favør.

En annen rampestrek, som vel var ganske stygg, nå når jeg tenker på den, var å skremme folk som var på vei hjem fra et møte eller en fest på Fredtun. Jeg, og mange andre unger også, dreiv med dette. Jeg tok en kålrot, som jeg skar ut innmaten av. Så skar jeg ut øyne og munn og plasserte en tent lommelykt inni. ”Hodet” tok jeg med opp i et tre. Det var et lite, mørkt skogholt nord for Fredtun. Det var der jeg tok plass i en tretopp og ventet. Det eneste som var synlig, var ”hodet”, som det lyste ut av øyne og munn på. Det var vel helst damene som ble skremt av dette, men det som gjorde det litt vel ille, var at jeg med fordreid stemme snakket i en blikkboks som ga en uhyggelig lyd når jeg skrek: ”Du er vel ikke redd, du som tror på Guuud?” Det var ikke få ganger at damene hylte og satte på sprang. Jeg satt i treet og lo så tårene trillet

Jeg må ta med at jeg en gang heiste en herresykkel opp i flaggstanga på Fredtun også. Jeg vil ikke si hvem som eide sykkelen. Dette får være nok eksempler.

Et annet påfunn var nok adskillig verre enn noe annet jeg gjorde i barndommen: En gang noen gutter og jeg var nede ved kirken, fant guttene på at de skulle klatre opp på kirketaket. Dette gjorde de, men jeg syntes ikke det var noe særlig til prestasjon. Jeg sa da at det hadde vært mye tøffere om de klatret opp tårnet på kirken. Det var det ingen som ville. Da var det en av guttene som sa at jeg skulle få femten kroner hvis jeg gjorde det. Femten kroner var mange penger den gangen, så jeg sa at det skulle jeg gjøre. Hvis de hadde trodd at jeg virkelig ville gjøre det, så tror jeg ikke at de ville ha tatt så hardt i med belønningen. Jeg klatret nesten helt opp i kirketårnet, men jeg hadde ikke regnet med at pappa tilfeldigvis skulle komme akkurat da jeg nesten var oppe. Han ble, noe som jeg forstår meget godt i dag, aldeles vettskremt da han så sin datter så mange meter over bakken. Så forsiktig han greide, ba han meg tynt om å komme ned samme vei som jeg var kommet opp, noe jeg gjorde, men ikke før jeg var sikker på de femten kronene. Ned kom jeg, uten en skramme. Jeg syntes ikke det var så ille å klatre i kirketårnet. Det var jo jernbøyer både til å sette føttene i og til å holde seg i. Egentlig var det lettere enn å klatre i et høyt furutre, hvor det ikke var greiner til å holde seg i engang. Men altså, pappa var livredd, helt til jeg hadde beina på jorda igjen. Da plutselig sprakk han i et forferdelig sinne, og så mye juling har jeg aldri fått, verken før eller siden. I dag vet jeg at det ikke er noe som gjør en så sint som når en har vært redd for en av ungene sine og alt er endt godt. Den gangen syntes jeg at femten kroner var i minste laget for all julingen jeg fikk, men jeg fikk dem i hvert fall.

En historie til: Hvorfor jeg tok skøytene mine med meg på søndagsskolen den søndagen dette handler om, husker jeg ikke. Men jeg gikk på søndagsskolen klokka ti denne søndagen og hadde skøytene med. Dette var midt på vinteren og forferdelig kaldt.

Søndagsskolen sluttet litt før klokka elleve, og jeg, skøytene og søndagsskolebladet la i vei til Langvika. Sjøisen lå tykk så langt jeg kunne se. Skøytene mine var noen gamle krøllskøyter med lærremmer til å spenne på støvlene med. Jeg spente på meg skøytene, puttet søndagsskolebladet i lomma og la i vei. Da jeg kom et stykke utpå, var det en råk. En råk er en renne som båter kan passere i når isen er veldig tykk. Det var nok en isbryter som hadde laget den, men ettersom det var søndag og det hadde vært så kaldt, var den frosset igjen. Jeg som var så liten og lett – jeg var ti år – kom helskinnet over uten at isen brast. Jeg lurte på hvor langt jeg kunne komme og la i vei. Jeg var allerede da veldig flink til å gå på skøyter. Jeg gikk til jeg ikke orket mer. Da gikk jeg i land, uten å vite hvor jeg var. Jeg hadde sett land hele veien. Jeg satte meg ned for å hvile. Da kom det en dame forbi, og jeg spurte henne hvor jeg var. Hun sa at jeg var på Lahelle. Lahelle hadde jeg aldri hørt om og forsto at jeg måtte være langt hjemmefra. Jeg var litt stolt, og jeg var redd for at ingen ville tro meg når jeg kom hjem. Derfor fikk jeg damen til å skrive ned navn og adresse, og at jeg hadde vært på Lahelle. Lykkelig og glad tok jeg fatt på hjemveien, men turen ble lenger enn jeg hadde trodd. Klokka var ca. ni om kvelden da jeg endelig kom hjem, trøtt, sliten, sulten, men meget stolt. Der møtte det meg et fullstendig kaos. Mine foreldre var helt i oppløsning. Jeg var blitt etterlyst da jeg ikke var kommet hjem til klokka ett, som var middagstid om søndagene hos oss. Ingen hadde selvfølgelig sett meg. Det hadde vært folk ute og lett etter meg hele dagen, men de fant jo ikke meg. Jeg var jo på vei mot Sandefjord. Mor og far var etter hvert begynt å tro at noe forferdelig var hendt meg. Der sto jeg og trodde jeg hadde gjort en bragd, og jeg ble veldig forskrekket, jeg også, da jeg så alle de voksne som var så redde. Jeg tror at mor og far var så takknemlige for at jeg kom til rette uten en skramme, og i god behold, at de ikke engang tenkte på å straffe meg på noe som helst vis. I hvert fall – jeg fikk ingen straff den gangen.

Andre ting som var morsomme, men kunne være farlige ”sportsgrener”: Tidlig om våren eller sent på vinteren, løsnet sjøisen fra land. Da var det veldig gøy å gå ut på isen for å få den til å svaie i bølger. Neste steg var at isen brøt opp i isflak. Da hoppet jeg fra isflak til isflak, eller jeg og noen andre laget et slags seil av en lang stang, med et tøyestykke festet til. Dette seilet kunne vi seile og styre med. Alt dette var veldig moro, men det er nesten rart å tenke på at jeg aldri falt i det iskalde vannet. I grunnen er det ganske forunderlig at jeg har overlevd og i dag har gleden av å være både ektefelle, mor og farmor i en alder av 67 år. Jeg håper jeg får oppleve å bli oldemor også.

Takk for at du har lest ”Farmors fortellinger”. Jeg håper at du har hatt det litt morsomt, og at du synes det har vært lærerikt også.

Fra farmor til deg.